
Nogle Bidrag til Næstfoss Statistik i Begyn- delsen af det 17de Aarhundrede, og til denne Stads Præstehistorie.

Meddeelt af et Haandskrift fra A. 1617—1626,
ved Cand. Juris, Kongl. Fuldmægtig P. S. Bøye.

Det Haandskrift, hvoraf de efterfølgende Uddrag meddeles, og som i Næstfos, hvor det oprindelig har hjemme, har været bekendt under Navn af „Berlestikkerens Bog“, er en Art Kirkebog for denne By, ført af Hr. Anders Pedersen Berlestikker, som fra 1618 til 1629 var Sognepræst i Næstfos. Tilnavnet har han formodentlig faaet efter sin Faders Profession; og Navnet synes paa den Maade at være bleven til et Slags Familienavn, uagtet Anders Pedersen selv kun undtagelsesviis brugte det, men kaldte sig ellers med Tilnavn Maworm (Mav-orm), hvorover vi nedenfor skulle høre hans Forklaring. Han var (i Folge egne Optegnelser) født d. 24de Novbr. 1586 i Svendborg, hvor Faderen Peder Anderssen synes at have levet af den anførte Næringsvei. Da han havde fyldt 7 Aar, den Alder, hvori Underviisningen dengang gierne begyndtes, sattes han i Byens Skole, der vel baade af Navn og af Gavn var en Latinskole, men en saakaldet Schola minor trivialis, som ikke kunde meddele sine Disciple den umiddelbare Forberedelse til Universitetet, hvilket i Fyens Stift var forbeholdt Skolen i Odense. Ligesom Ungdommen overhovedet i den Tid maatte gaac længe i Skolen, hvor de tilbragte ikke blot Drengaaarene, men ogsaa Unglingsalderen, saa gjaaldt dette i fortrinlig Grad om de

uformuende Disciple, der ved Siden af Skolegangen maatte erhverve sig Livsophold, deels ved under forskiellige Former (Sang og Dmgang paa Heitidsdage i Borgernes Huse m. m.) at tigge (de fik derfor ogsaa Navn af „latinske Tiggere“): deels ved at paatage sig Degne-Embeder, eller forestaae Kirkesangen, vel ogsaa undervise Bønderbørn, i de nærmeste Landsbyer. Anders Pedersen „fik Sogn“ (som det kaldtes) da han var 16 Aar gammel; men opnaaede først i sit 22de Aar at blive overshyttet til Odense Skole, hvor han atter maatte gjøre Tjeneste, først som Degn, og siden som Hører i Skolens nederste Classer. Heraf var Følgen, at han ikke kom til Universitetet før 1613, da han var 27 Aar gammel. Forældrene vare imidlertid døde, uden at have kunnet hjælpe ham, medens de levede, og uden at efterlade ham andet end Fattigdom. Han maatte, kort efterat han var bleven Student, atter forlade Kiøbenhavn og vendte tilbage til Odense for at overtage en Hørers Plads. En Bestemmelse af Consistorium, eller som maaskee blot indskærpedes af dette, at ingen maatte ansættes som Hører ved Trivialskolerne eller forfremmes til Rector, uden at være Baccalaureus, kaldte ham paa ny til Universitetet, uagtet man seer det har kostet ham Dervindelse; han bestod Prøven til denne Grad i 1616, og blev derpaa allerede det følgende Aar ansat som residerende Capellan i Naksøv og Rector ved Skolen sammesteds, hvilke Embeder den Tid vare forenede. Men endnu samme Aar blev den nylig ansatte Sognepræst i Naksøv, Anders Krag, „for nogen Skierlevnet, som hannem blev overbevist“, affat fra Embedet og Anders Berlestikker kaldet i hans Sted. Kaldet tiltraadte han d. 25de Marts 1618 i sit 32te Aar. Den 20de Sept. j. A. holdt han Bryllup med Johanne Andersdatter, og fik med hende d. 31te Aug. 1623 en Søn, der fik Navnet Peder Andersen. Anders Berlestikker levede derefter, som det hedder

hos Rhode, „i Glæde indtil Pestens Aar 1629, da han blev en af de 441, som i Naksøv alene af Pestens Engel bleve henrevne.“¹⁾ — Hvor forskjellig fra denne Mand's Udviklingshistorie var ikke den omtrent samtidige Anders Bedel's Ungdomsliv!²⁾ Bedel var vist nok ulige heiere udrustet med Naturrens Gaver, skøndt Hr. Anders Pedersen heller ikke synes ganske at have savnet Anlæg og Duelighed; men hiin var tilige Søn af en formuende og anseet Mand af den heiere Borgerstand. Han kom, ligesom den naksøvske Præst, i sit 7de Aar i den mindre Trivialskole i Beile; men allerede i sit 14de Aar forlod han denne, ikke for paa Lykke og Fromme, og med al Udfigt til at sulte, at begive sig til den større Skole i en fremmed By; men for at modtages i en Pensionsanstalt hos en Slægtning og udmærket Mand i Ribe, mellem andre Unglinger af Stand. Og medens Anders Pedersen sang for Penge paa Odense Gader, og rygtede Degnetieneste i Landsbykirker, kunde Anders Bedel, under sin fortræffelige Mentors Veiledning, giennemgaae en Række af latinske Classikere og andre for hans Danuelse frugtbare Skrifter, hvorved den tørre Skolelærdom suppleredes, og den unge Bedel sattes istand til at forlade Skolen i sit 19de Aar, hvilket Anders Pedersen først opnaaede i sit 27de. Bedel reiste derpaa udenlands; men Anders Berlestikker maatte, af Mangel paa Underhold i Kiøbenhavn, atter tye til Odense. I øvrigt have vi seet, at Lykken, som i Ungdommen længe lod ham bie paa sig, omsider kronede hans Glid og Udholdenhed med hurtig Befordring til et godt Præsteembede.

Hr. Anders Pedersen Berlestikker omtales vel med nogle

1) P. Rhode Hollands og Kalsers Hist. I. S. 117.

2) Jvf. det smukke og lærerige Billede heraf i den Begæereste Biographie, i den nye Udg. af N. Bedel's danske Særo S. 13—24.

Ord i Rhodes ovenomtalte ikke meget paalidelige Bog (I. S. 117. 18), ligesom der paa et Par Steder (S. 116 og 138) nævnes „Hr. Perlestifters Haandskrift“. Men man seer tydeligt, at hermed ikke kan være Tale om det Haandskrift, vi her have for Os, hvilket uenpe har været Rhode bekiendt. Hvad Rhode anfører S. 116 — en Anecdote om Kong Hans og Præsten Hr. Morten fra 1493 — findes slet ikke i vort Manuskript; ligesaa lidt som hvad han S. 138 fortæller, og ligeledes derfor anfører „Hr. Perlestifters Haandskrift“ til Himmel, skal være handet Rector Laur. Krag, som havde Raskføvs Skole fra 1670—1680, og blev haardt irettesat af Biskop Ringø for et utugtigt Brudevers; imedens Rhode selv beretter, at Hr. Anders Perlestifter døde 1629; saa skidesløst har han sammenskrevet sine Samlinger. Hvad Rhode endelig mener med den „store Journal, som endnu skal findes i Raskføvs“, og hvori Pastor Andreas Perlestifter skrev „mangfoldige curiose Sager af sine egne og sin besynderlige Ven, Hr. Peder Hansen i Kiobelov, hans Indfald:“ lader sig vanskeligt afgjøre. Det synes rimeligt, at Rhode aldrig selv har kiendt vort Haandskrift, men kun har hørt det omtales, og efter løse Beretninger har gjort sig et uklart og urigtigt Begreb om sammes Indhold og Bestaaffenhed. Hvad det er for Manuskripter, Rhode har kiendt og benyttet, af det anførte Navn, skal jeg ikke kunne sige. Den ældste Optegnelse i det her omtalte og benyttede Haandskrift er fra 1564; men dets ministerielle Optegnelser angaae derimod kun Aarene 1618 — 1626, medens hine af Rhode paaberaabte skulde indeholde Optegnelser, paa den ene Side om Begivenheder fra det 15de Aarhundrede, paa den anden Side fra Slutningen af det 17de Aarhundrede, skiendt Anders Perlestifter døde 1629.

Det foreliggende Haandskrift er et, i Hensyn til sin Alder meget vel vedligeholdt Foliobind, indbundet i Pergament, over

1000 Sider stort og ført med en fielden Omhu, tildeels Pyn-
telighed; paa hvert Blad er Marginen aftrukken med Linier,
og Sidens Indhold og Tal er i hele Bogen angivet i en
Indfatning foroven; Skriften er næsten overalt tydelig, smuk
og reber en sikker Haand, hvorhos der hyppigt er anvendt
forskjelligt farvede Begyndelsesbogstaver, og enhver Afdeling
begynder og ender med Citater af Bibelen, Horatius, Virgil
og fl. i vel udført Fracturskrift. Fri for Pedanterie, eller
rettere Barnagtighed, kan dog denne Pynselighed og Or-
den, der udmærker Bogen, ikke siges at være. Anbringelsen
af de røde og grønne Begyndelsesbogstaver har kostet en ikke
ubetydelig Slid; de verle ned ad Siden i bestemt Følge; og det
har været Redskriveren saa vigtigt, at faae dem ordnede paa
den rette symmetriske Maade, at man seer de først senere ere
tilføiede, hvorfor ogsaa mange endnu staae in blanco, som
der ikke har været Tid til at udfylde. At Manden, der i
eet og alt har været sin Tids subtile Anskuelser, ogsaa har
havt en anden Hensigt med Anvendelsen af disse Prydselser,
end den blotte Pyn, lære vi af et Sted hvor et rødtsfarvet
Tal foranlediger ham til følgende Bemærkning: „Mærk hære,
„att vi bruger det rede Bleck til Vinteren, fordi saa, att mand
„vill gierne værme sig ved den rede Ild om Vinteren: mens
„det grønne bleck bruger vi til Sommeren, thi imod Somme-
„rens brynde og heede, vil man gierne svaale sig under de
„grønne Trær“. Dette er uden Tvivl bemærket til Under-
retning og Erindring for ham selv, og Reglen sees ogsaa at
være fulgt paa det Sted, hvor den findes, uden, som det lader,
for Resten at være overalt iagttaget. At Forfatteren i sin Stil
og Skrivemaade var ikke mindre omstændelig og pedantisk, end
i at udfylde sit Skrift og inddele sine Rubriker m. m.
ville ogsaa de meddeelte Udskrifter og Uddrag af hans
Bog lægge for Dagen. Hvor smagløs han tillige var i sit

Pedanterie, rober allerede Forflaringen over hans antagne Tilnavn. Dette forringer imidlertid intet af den Værdi, hans meddeelte Efterretninger have ved deres uden Tvivl meget paalidelige Noiagtighed. — Hr. Perlestickers Haandskrift har veroet i Naffov (saavidt jeg veed, i privat Cie), indtil det for omtren 20 Aar siden blev overladt afdøde Secretair A. G. Boye, der under et Ophold i Byen blev opmærksom paa det og besluttede at gjøre Uddrag deraf, et Forhavende, som han havde begyndt; men som Sygdom og Døden forhindrede ham fra at fuldføre.

I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede havde endnu, saavidt vides, ingen almindelig Bestemmelse om at Præsterne skulde holde Fortegnelser over Fødte, Døde og Ugteviede, eller hvad man nu forstaaer ved Kirkebøger. Først henimod Midten af Aarhundredet seer man, at Regieringen har henvendt Opmærksomheden paa dette Anliggende og man finder saaledes, at der i et Reskript af 18de Sept. 1642*) klages over, at Kirkebetientene i Slesvig ikke holdt ordentlige Kirkebøger, hvilket det for Fremtiden betydes dem ikke at unblade. Et lignende Reskript, som uden Tvivl er den første almindelige Bestemmelse om denne Gienstand, udgif d. 17de Mai 1646, og heri befales det Præsterne, under Trudsel af Afstættelse fra Embedet, at føre rigtige Fortegnelser over foresaldende Embedsforretninger, navnlig over Døbte, Copulerede og Fordeede**). At denne Bestemmelse, der er gaaet over i Christian V. Danst Lov, V. 2. 7., ikke er bleven ganske uden Følger, kan endnu kendes, uagtet en stor Deel af de ældre Ministerial-Bøger i Tidens Løb ere bortkomne eller tilintetgjorte. I en Fortegnelse over de ældste Kirkebøger for hele Byens og Laaland = Falsters Stifter, der er mig meddeelt af Hr.

*) See Pontoppidan's Ann. eccl. Dan. Vol. IV. S. 325.

***) Samme Bog, Vol. IV. S. 377.

Capitain Lengnich, er af 154 flige Bøger vedrørende Fyens Stift — iblandt hvilke kun 17 ere ældre end 1650 — de 13 fra Aaret 1646; og af 71 Bøger for Laalands- og Falsters Stift, hvoraf de 7 gaae længer tilbage end 1650, begynder een af disse med 1645, og 3 med 1646.*) Tidligere end hiint Paabud fra Regjeringen har dog mangen Præst ført Bog over sine Embedshandlinger, deels af egen Drift, i det Nyttens og Nødvendigheden heraf daglig maatte seles; deels paa Foranledning fra Biskopperne, der paa Landemoder og ved andre Leiligheder have indskærpet de dem undergivne Geistlige at holde Embedsbøger, som kunde gaae i Arv til deres Eftermænd. Fra den i nærværende Meddelelse oftere omtalte fynske Biskop, Hans Knudsen Veiles Embedstid kiender man en saadan Bestemmelse af 1607; og af den skållandske Biskop Dr. Jesper Brochmann lignende fra 1641 og 1645, af hvilke den sidste paaberaaber sig en kongelig Anordning.**)

*) Ifølge denne Fortegnelse, der vel omfatter flere Stifter end Fyens og Volland- og Falsters, men kun for disses Vedkommende er fuldstændig, havees ifkun følgende Kirkebøger tilbage, der ere ældre end 1645 og, som de ældste i Landet, turde fortiene at bemærkes: for Vester Aaby og Nastrup i Fyen af 1622, Dudsolphi K. i Natborg 1626, Vor Frue Kirke i Abhv. 1631 (dog kun over Dobte og Biede) Kærup i Fyen 1637; Nafitov 1638, Holmens K. i Abhv. 1639 (kun Biede), Frelserens K. paa Christianshavn 1641 (afene Biede) og Systofte paa Falster 1643. Blandt disse er der altsaa ingen der gaaer saalangt tilbage i Tiden som Hr. Verlesnikkers Bog.

**) See „Fuldstændigt Udtog af de ældste Kirkebøger i Odense, forfattet af C. Brandt“: Haandskrift i det Genealogisk-heraldiske Selskabs Samling (No. 40 a. Fol.), hvoraf følgende som de ældste mig bekendte Bestemmelser, Kirkebøger angaaende, fortiene at anføres: „Inter Synodalia M. Joh. Canuti Episc. olim Fion. anni 1607 hæc inveni: 6) Certum Catalogum, ad successores perpetua serie bonaque fide deducendum, omnium, ministerii sui tempore ab ipso officii limine, in suis parochiis baptizatorum, matrimonio conjunctorum et sepultorum nomine continentem confici curabunt singulorum nomine, die et anno assignatis“. — „Dr. Casp. Brockmanni Synod. æstiv. 1641. § VIII. Singuli pastores in certum

Anders Perlestikker fortæller os, at han havde faaet Ideen til sin Bog af en Forgænger i Embedet, mellem hvis Papirer lignende Optegnelser fandtes, nemlig Provsten Hr. Jost Poulsen, der var født i Naskov, og Præst i Kiebeleby indtil Aaret 1572, i hvilket han blev kaldet til Naskov, hvor han døde 1590. Side 145 i Haandskriftet omtales disse „Hr. Jost's Skrifter“, hvoraf sammentreds tillige findes meddeelt nogle Uddrag; og seer man deraf, angaaende Indholdet af disse Provstens efterladte Papirer, at denne som det hedder: „udi sin Tid har beskrevet disse Stykker fornemmeligen I. Først hvis Merkeligt sig paa de Tider er tildraget. II. Hvo der blev skrift og gif til Guds Bord. III. De som bleve aabenbare afsløverede. IV. De som ere ved Daaben indplantet udi Christo. V. De som bleve troslovede og ægteviede tilfammen. VI. Item de som ere døde og begravne. VII. Naar der var Tvist og Uenighed iblandt Ægtefæb, da haver han lagt sig i med at forlige dem o. s. v. Endelig VII. allehaande Indfald om nogle Drukne eller som bleve for deres Misgjerninger aflivede, oc „Andett Saa dant meere, med Smukke tegn oc Figurer in margine paa hans Bøger, som effter hannem bleff funden, der de skifte effter

librum, qui successoribus relinquatur, diligenter horum nomina referent, qui sacro baptismate intinguntur, additis, si fieri potest, sponsorum nominibus in sacro opere; dispiciant vero præpositi et pastores, ne ulli sacræ ejus initiationis admittantur testes, quos regie Majestatis constitutis vult exclusos“. — „Syn. æst. Roschild. an. 1645, § III. Publicatae sunt literæ Regiæ de adornando a singulis pastoribus libro, in quo singulorum nomina annotabunt, qui aut sacro flumine tinguntur, aux nexu conjugali sociantur, aut vita defuncti sepeliuntur“. Sfr. ogsaa Pentoppidan l. c. S. 375 og Zwergius Siakantste Cleresie S. 202. — Fine ælste Bestemmelser om Kirkebogens Indførelse hos os er jeg giert opmærksom paa af Hr. Registrator Kall-Rasmussen. Denne udmærkede Lærde skylder jeg ligeledes de fleste af de Optegnelser, jeg har kunnet meddele om de i Hr. Perlestikkers Haandskrift forekommende Personer.

Salig Jørgen Holst". „De — siger Hr. Berlestifter videre — haffuer Jeg meestendeel stillet mine Bog effter Hr. Jostis. I. Først paa det Jeg ick skulde findes forsømmeligere udi mitt Kald end mine Formand. II. Derneft fordi her beskriuffis udi Bogen Allehaande, som er Gaffnligtt og Bequemmeliggtt at vide. III. Thi Hr. Jost var en smuck gammel forstandig Mand oc Sogneprest lang tid udi Nafstou, som den effterfølgende Beskriuffelse udviser; oc aff Saadanne bør mand att lære". En Noes, som enhver der har havt Hr. Berlestifters Bog i Hænde, vel ogsaa vil tildele denne Mand. I øvrigt vides icke, at der af disse Hr. Jost's Papirer nu er andet tilbage end det korte Uddrag, som Hr. Anders Pedersen har meddeelt i sit Haandskrift, og som med Forbigaaelse af alle Tienesten og Embedet vedkommende Optegnelse allene holder sig til den saakaldte „Commentar".

Efter det første Blad i Hr. Berlestifters Bog er dennes Indhold, efter hans egen Angivelse, følgende:

„I. Først Korn-Tiende oc Prestependinge, med Anden „Rente, Som Borgerne oc Bønderne sær vdi Sognitt Artligen „Bdgiffuer.

„II. Derneft Itt Almindeligg Register offuer alle Bor- „gerne oc Bønder Vdi Nafstou's Sogn, Anlangende [huilcke] „deris Gaarde, Boliger oc Indvaaninger mon Verre.

„III. Fremdelis findis sær Taffler oc Register paa alle „dennem, som Confriterer eller Skriuffis oc Verettis Privatum „eller Publico, være sig I Kircken eller paa Deris Sotteseng. „Item De som giffuis Skudgmaall, eller haffuer Skudgmaall.

„IV. Herforuden findis sær Taffler paa Børn, som dø- „bis, Quinder, som introduceris i Kirckenn. Item de som „Troloffuis eller Ectevijes, oc de som ved Døden hensoffue vdi „Herren.

„V. Noch Indeholdis sær En *EΦHMEPIΣ* eller Bge-
dags Bog Paa Aarlig Indteet oc Bdgift.

„VI. Og paa dett Intett skulde vdeluckis Af dette som
„hid kan foris, Haver Jeg laditt En Commentarium eller
„Tandebog Bestriffue paa huis sig er thildragitt mig Beuist
„oc Anliggende, fra min første Barndom oc hid Indtill;
„Disligiste huad Jeg kunde Erfare aff Salige Hr. Jostis
„Boger, och sporge af Andre, som skeed er thillsforen oc verd
„at Merke“.

Man seer heraf at denne Bog, foruden en heel Deel Andet, indeholder det samme, som nu for Tiden skal indføres i Kirkebogen; ligesom og at vel allerede i Slutningen af det 16de Aarhundrede enkelte Præster have ført slike for Menigheden nyttige Registre; og det paa en Maade, at enhver nødvendig Dplysning med Leithed kunde erholdes, i det Bogen, foruden at være i god og hensigtsmæssig Orden, er forsynet med et Navneregister. Det er i øvrigt tydeligt nok, at ikke enhver Præst paa den Tid har ladet slike Dp-tegnelser være sig magtpaaliggende. Der findes ingen Spor til, at de 5 Præster, som have været i Nafskovs Sognekald imellem Hr. Jost Povelsen og Hr. Anders Pedersen, uagtet de ovenfor omtalte Synodal-Bestemmelser af 1606, have efterladt sig noget af den Art; hvorimod det af flere Henviisninger i Hr. Berlestifters Bog fremgaaer, at den er bleven fortsat efter Medskriverens Død; endskiøndt den mangler alle Tegn til at være betragtet og behandlet som officiel Kirkebog for Sognekaldet; og derimod, som man nedenfor vil see, ved sin Form, og ved endeel personlige Dp-tegnelser og andre Omstændigheder har faaet en ganske privat Charakter.

I de Meddelelser, vi her ville gjøre af Haandskriftet, følges den Orden, at først de saakaldte „Commentarier“ saavel Jost Poulsens, som Hr. And. Pedersen Berlestifters

egne, ordret indføres, (dog uden at Haandskriftets Stave-
maade er beholdt;) og derefter Udsigter over „Tavlerne“
eller Registrene, tilligemed enkelte Uddrag af samme.

I.

Herefter følger en liden Fortegnelse paa adskillige Stykker,
som sig er tildragen i Hr. Josts Tid.

Anno **1572** Mandagen post dominicam primam trinitatis
blev Junten oplyst i Choret, som tilforn stod nede i Kirken, som
Raadstolene nu er. — Og udi samme Uge blev en ny Beenkiste
fæt, som stod østen ved Kirkemuren; siden er den afbrudt i Hr.
Diricks¹⁾ Tid. Efter Bispens M. Jacob Mattsens²⁾ Angivning og
lidet tilforn er Alteret og Choret forfærdiget, item Borten paa
Kirkegaarden 1572. Udi samme Aar Fredagen post dominicam
secundam trinitatis haver en Berger her udi Byen, ved Navn
Maemus Bruun, gjort et Klammerie udi Skolen, idet han haver
gaaet derind og hudflettet en Hob af Børnene. — Samme Aar
den 15de September blev Johanne Mogens Datter, som kaldtes
Fracten(?), brændt for sine Misgjerninger; og da sagde hun Nei ved
sin Himmerigs Pagt, at hun vidste ikke nogen Trolddoms Handel
med nogen Qvinde i al Nakskovs Bye; men der huu blev for-
piint, da udlagde hun disse efterstrevne Qvinder: Anne Musfjæs,
Anne Bruns, Marrine Olsfjæs, Karine Bondens, Kirstine Guld-
smits, Marrine Knug, Mette Keffs, Marine Bertels, Kirstine Knug,
Kirstine Bovel. 1572 den 9de Decembris blev Jacob Bommel,
Peder Ruder, og Jens Bleginsfar udvalgte til Raadmænd. Samme
Aar den Uge for Allehelgens Dag fik Hr. Jost den første Pen af
denne Nakskovs Provent³⁾, da beløb det sig i en Summa — xxiiij
Daler. iiijß af hvert Egteffab. Juledag fik han til Offer — 28 Daler.

Anno **1573** den 9de Februari blev Ane Musfjæs og Marine

¹⁾ D. c. Diderich Augustinisen Keiser, der var Præst i Nakskov fra
1592 til sin Død 1602. Jfr. Rhode Coll. og Hist. Bøkr. I Bd.
S. 117.

²⁾ Jacob Madsen Beile var Biskop i Høens Stift fra 1588 til
1606. See Molbechs Hist. Aarbøger, 2die D. S. 119.

³⁾ a: Proventus, provenu.

Vertfels brandte. Gud veed med hvad Ret! Om Mandagen post dominicam Lactare, da fik Hr. Joest Skiede paa Præstegaards-Jerden. Anno 1573 dominica 2da trinitatis dede ærlig og velbyrdig Mand Erik Grubbe til Nalstrup, og var kun siug 4 Dage, og var om næste Torsdag tilferu til sin Segnepræstes Hr. Niels Pedersens Begravelse; blev begravet i Lande Kirke. Anno 1573 den 7de Septembris er ærlig Mand Jacob Bommel bleven Borgemeester, og maatte sværge for Albret Dre^h) i Hans Dyrehave, i Hans Blougs og de Udbudsmands med andre deres Paahverelse. Den 25de Octobris 1573, som var Dominica 23 Trinitatis, blev Kong Frederik 2dens første Datter christnet i Golding. Anno 1573 i den Uge efter dominicam 25 trinitatis blev Hr. Christen i Syllsted og Hr. Hans Madsen i Horslunde assat med deres Embede. — Anno 1573 Fredagen post dominicam 27 trinitatis fik Bernene udi Skolen Vadmel, og de andre Arme, 16 udi Byen, 80 Men. Torsdagen post dominicam primam adventus i samme Aar, er den Kiste sat i Kirken, som de Fattiges Penge ligge udi, hvilken Niasmus Jensen, som siden blev Borgemeester, gav der til. Samme Aar Tirsdagen post dominicam 2 adventus blev her holdt Vhestevne; da blev der mange Artikler samtykt Almuen til Bedste. Iblandt andre blev Skolemesteren samtykt 10 Mark Danske til Hielp til sin Kest, hvert Aar, naar aarlig Skat udgives; item 2 s. af Handelens Leddemarker^{*)} til Hielp at bygge Skolen med.

Anno 1574 den 4de Maji hensov Bipel Niasmus's i Herren og blev begravet om Onsdagen i Kirken hos sin Huusbonde Jens Niasmusen, og fik 40 Skoleborn 80 Men Klæde for hende. Om Torsdagen dernæst efter blev Skolen opreist af ny. Den 27de Septembris 1753, der Kloffen var fem om Aftenen, hensov Hr. Jens Niasmusen, Segnepræst i Vestenken, i Herren, udi en sand Tro paa Christum, og blev begravet den sidste Dag Septembris.

Anno 1574. Fredagen næst efter Dionysii Dag er denne Skandskrift kommen Hr. Joest til Hænde, hvilken som er skreven af

^h) Albert Dre til Nalstrup var Lehnsmænd paa Nalholm fra 1570 til 1577. Han var en Søn af Johan Dre til Nalstrup (død 1534) og Broder til den berømte Peder Dre.

^{*)} En Ledemark var = 15 Lybskilling. Paa hvad Maade de 2 Skilling af en Ledemark skulde udrædes, kan af Driegnelsen ikke sees.

et Dævels Menneske, mod den heilærde D. Niels Hemmingsen, som da var Sandheds Ords Forsvarer i Danmarks Rige, efter som Hr. Joost haver selv skriftlig berettet:

animo.	In veteratorem, versipellem, phantasticumque Calvinistarum quendam applausorem.
corpore.	Vertice Thersites, oculis Æsopus et ore Marcolphus, barba versicolore caper, Silenus vita, vertumnus moribus esque
vita.	O Hemminge, Midas, Sphinx, Sycophanta, Judas. Magnatumque gnato, subjectis Thraso, dolendum, Doctrinam melius non habitare tuam.

Monstrosus animo. Quisquis es, hunc caveas, quem sic natura notavit;
perverse svadet. Monstroso corpore monstra subesse solent.

Anno 1574 den 9de Novembris er besluttet af Bispnen udi Borgemeisters og Naads Nærvarrelse, at Sædedegnene udi begge Herrederne skal give en Skieppe Korn til Skolemeisters Dyhold af hvert Pund Korn, de faae i deres Segne. Item anden Dagen, som var St. Mortens Aften, lignede han Skolemeisters og Hørernes Len med hverandre, og der han fandt at Hørernes Len, som moren er 40 Daler, var større end Skolemeisters, da gav han den Befaling ud, at Herreds-Kirkesogndegne-Mente skal høre Skolemeisters til, og holde en Person af Skolen dertil og lønne hannem derfor, som Dannede kan skionne.

Anno 1575 den 11te Aprilis blev Hans Juel aabenbare aflest oppe paa Skolemeisters Kammer, udi Provstens, Hr. Nielses, Capellanens, Skolemeisters, Hørernes, Hans Borges og Rasmus Hansens Nærvarrelse, for den Jomfru-Krænkelse, han bedrev med Karine Niels Datter udi fornævnte Rasmus Hansens Huus. — Anno 1575 den Fredag efter Hellig 3 Konger Dag blev en Dvinde ved Navn Bodil aabenbare aflest, som havde et Barn i Horerie med Hans Baaske. Anno 1575 den 25de Februari blev Peder Henriksen Naadmand begravet her i Nattkov Kirke, og samme Dag gif der Ild i Naadhuset og var en stor Fare paa Tårde; præsagium futuri mali. Samme Dag blev Peder Kiedelsmeys Diensstevinde Anne aflost i Sacristiet, i 6 Dvinders Naahørelse. — Anno 1575 om Mandagen efter dominicam oculi blev dette menige Lands Klerkers Privilegier beseglede og indlagt i Stokke Marke Kirke kiste efter Bispens Befaling. Om Fredagen næst efter dom. lætare, er

Alene, der tjente Hans Bøjsen, aabenbare aflest i Choret for sin Ukyndighed. Om Onsdagen næst efter dominicam 2 trinitatis gjorde Hr. Joost selv Tjeneste i Kirken; thi Hr. Niels var hos sin Broder til Bryllup. Anno 1575 den 6te Septembris var der Landemøde i Mariboe, og da blev Mester Hans Jørgensen i Thorsbye⁵⁾ assagt fra sit Præsteembede, item Hr. Rasmus i Døllefylde, for Dvinder. — Om Torsdagen efter dom. 18 trinitatis, St. Birretke Aften, døde Priorissen Syster Elisebe Skindels i Mariboe Kloster. Om Fredagen efter Alle Helgenes Dag blev Daniel Wartscher atter berettet paa sin Sottejeng, thi han var mere fortvilet om sin Salslighed. Juledag for det Aar 1576 fik Hr. Joost til Offer 25 Daler og 2 Guldgylken.

Anno **1576** om Fredagen efter dominicam 3 Epiphar. gjorde Hans Hallandsfar, gamle Ursulas Søn, aabenbare Boenitenge paa sin Sottejeng, og fik Afløsning for det Skierlevnet, han gjorde med Lille Bodil; overværendes Lille Mads Krage, Hans Jude, Hans Bonbo, Grethe Hans, og megen alle Dvinderne som boe paa Toften. Anno 1576 om Fredagen i Fastelavns Uge blev Hr. Peder i Haldsted begravet. Anno domini 1576 den 7de Aprilis gav den heilærde Herre, Doctor Niels Hemmingjen, sin Confession tilkiende om Herrens Madvere, og lod samme sin Beskiendelse antvordes den naadige Herre, Kong Frederik, ved Doctor Povel Matson og Dr. Anders Laurigen. Gud skee Gode i al Svighed, som afvendte den Calvinistiske Id og gav Hemmingio en gunstig Herre og Konge paa Frederiksborg samme Dag. Anno 1576 den 14de Maji fik de arme Skoleborn Tegne at gaae om Bye med, ved 70 og flere; og samme Dag fik denne Bye Kongens Brev, at de skal om Juul næstkommendes give til Skat 800 Daler. — Den 12te Julii blev de nye Naadstole opsatte. Udi samme Aar den 21de Julii blev Hr. Christopher Jørgensen kaldet til Haldsted Sogn. — Udi Augusto leed denne Kirke stor Trang for Wiin, thi her var ikke Wiin i Byen i 12 Uger. Dom. 22 trinitatis blev Hr. Christopher i Haldsted viet ved Marine S. Peders.

⁵⁾ Mester Hans Jørgensen Hans Jørgensen Sadosin (see Worms og Nycerens Forfatteri Lexic.)

Anno **1577** om Onsdag Nat, som var den Nat imellem den 13de og 14de Februarii imellem eet og to kom der et svart Tordenflag og Ljmet, at Ilden sværmede om Kirketaarnet, saa man meente det havde staaet i lys Lue oven ud af Spiren, saa Almuen blev oprast med Klokkerne, thi Raadet var ræd, at Kirken skulde brænde af, men skete dog ingen Skade; Gud være æret, som paa-mindte os om Boenitenke. Den 3die Martii var et forfærdeligt Nordost Veir med Sne og Hagel, og saa høi Flod, at hun gik over Veilegade-Bro og ind i Seen.

Anno 1577 dominica 2 trinitatis er den Kalk og Diff, som nu bruges i Kirken først færdig gjort og brugt, og er i sin Værd baade Kalk og Diff 70 Lod. Den 18de Julii blev en ny Prædikestoel opfat og færdig. Den 19de Julii 1577 er Jacob Hansen, Hr. Hans Ibsens Søn i Kiøbelev født, som siden er bleven Klokker her i Nafskov, Anno 1617 den 3die December. Den 5te Octobris blev Fru Salome Daa⁶⁾ færdig ned til Thaaes, at hun skulde over til Sieland og begraves. — Samme Dag blev og Hr. Povel Andersens Liig i Vindeby begravet.

Anno **1578** den 15de Februarii betingede Hr. Jost Povel Jensen, Sognepræst, Jacob Pommel, Borgemeester, og Peder Rasmussen, Kirkevæрге, Hans Lauritzen Tommermand, at han skulde paa sin egen Kost opbygge et Alhuus i Præstegaarden paa 18 Bindinger, to Loft høit og berede det med Latter og alle Skillerum, og begynde strax i Paaske Uge; og Kirken skulde give ham for Kost og Len 75 Daler. Anno 1578 udi den Uge post dominicam reminiscere blev der lagt et nyt Byeting. Den 7de Aprilis begyndte Hans Lauritzen Tommermand at bygge paa Præstegaardens Alhuus; Boldborgmisse begyndte de at reise det samme nye store Huus i Præstegaarden, og blev fuldreift den 20de Maji 1578; Gud ske Lov og Tak! — Anno 1578 den 6te Novembris blev Skolemester bevilget 2 p. af hvert Par Folk heri Byen, hvert halvt Mar. — Samme Dag bleve Peder Rasmussen og Hans Hansen satte til Raadmænd. Anno 1578 den 21de Novembris kom Borgemeester Jacob Pommel

⁶⁾ Ifølge Klevenfeldt skrives Fru Salome Daa 1575 til "Haugsgaard" (af Nogens Dombog); maaskee Haugaard i Uterøsløvs Sogn i Laaland.

ned af Maadhuset til Præstegaarden og tilfagde Hr. Jost og alle efterkommende Sognepræster i Nafstov paa menige Nafstovs Borgere's Begne, at de skulle give 2 Skiepper Byg af hvert Maal i Nørre Mark; og 24 Skiepper Rug skal Byens Kæmmer give Sognepræsten hvert Aar istedsfor det Almisse-Korn, der gif af Krogébølle Bye, og af nogle Gaarde i Skallenæs; og skal samme Byg og Rug udgives hvert Aar om St. Mortens Dag uden al Hinder og Dyhold, som 21 Mænds med Borgemeisters og Maads bejeglet Brev derpaa udgivet er, og fornævnte Hr. Jost har selv beholdt en bejeglet Copie deraf.

Anno **1579** blev sedt 2de vanskabte Børn; det ene havde hverken Næse eller Dine og Munden var underlig stiftet; det andet havde et Harestaar. — Den 24de Maji udi samme Aar blev der over alt dette Kongerige giort en Sakffigelse for den Fred, som var giort og føret mellem Kong Frederik den anden og de Holsteenste Herrer og andre Herrer; Gud ske evig Gode. — Anno 1579 om Mandagen efter dominicam trinitatis resignerede Hr. Hans Hansen denne Skoletieneste, og blev Hr. Jostes Medtiener; og Hans Olufsen Nafu anannede Skoletienesten igien af Provsten efter Bispens Befaling, og Jacob Rasmussen blev bevilget at være Hører igien efter Bispens Samtykke og Nicolaus M., som var Degn til Hørselunde, blev bestiftet paa samme Dag at være den anden Hører, som alle Sinkerne skulle være undergivne, de andre 2 Skoletienere til des større Hielp i det tunge Kald. — Anno 1579 Sancte Bedes Aften efter dominicam S trinitatis maatte den heilærde Doctor Nicolaus Henningius henfare af Kiebenhavn og til sin Residens i Moeskilde, efter Kongelig Majestats strenge Skrivelse.

Anno **1580** den Tirsdag næst for vocem jucunditatis, som var hellig Kors Dag inventionis, som er den 3die Maji, annammede Holster Dørster, gamle Hertug Hans, Hertug Adolf og unge Hertug Hans, deres Land og Herredom af Konning Frederik den 2den. Konge udi Danmark og Norge. Dette var vel bestemt udi 300 Aar tilforn af fremfarne Konger heri Riget, men det gif dog ikke for sig for nu. — Gud ske Lov! Udi samme Aar græsferede Høved-Syge meget og Bygstærk, teste domino Justino.

II.

Herefter følger en kort Fortegnelse paa hvís sig haver tildraget udi min Tid, fra min første Oprindelse, og siden fremdeles.

Min Fader var Peder Andersen Perlestikker, Borger og Indvaaner udi Svendborg; min Moder Dorthe Hans Datter. — Min Farfader var Anders Mogensen, Borger og Indvaaner udi Gaderslev; min Farmoder hed Margrethe, og var min Fader paa sit Fæderne af det tydske Folk, som kaldes Masver; paa sit Moderne af det Folk, som kaldes Berriøser. — Min Faders Rejser haver været mangesjeds udi Tydskland, Bryssen, Polen, Bayren, Spier, Brage, Breslau; er forraist giennem Donau, Rhinstrommen, item Engelland, Frankrig, Curland, Sverrig og mange andre Steds, ikke allene paa sit Haandværk, men endogjaa forsogt sig udi Krig og Orlog. — Min Morfader var Hans Worm og min Mormoder var Marie Worms, som boede i Wormark, hart ved Hæselager udi Thyen. Var fornævnte Hans Worm salig Johan Trifjes Foged, som ogsaa havde meget forsogt sig udi Krig og Seide; og efterdi mit Fæderne er af de Masver og mit Moderne af de Wormer, da pleier jeg at have udi mit Signet en Wave, udaf hvilken en Slange udæder sig, eller snoer sig omkring. Thi ligesom af Lovers og Hærs Madseler bliver Vier, af Heste og Afener bliver Skarnvreyper og Torbister, jaa bliver der Slanger af Menneskens Nygbeens Mary, til et Tegn at vore første Forældre bleve bedragne ved en Slange, og dermed fort baade sig og alle deres Efterkommere udi saa stor Glendighed, som ingen kan frelse os fra foruden Messias, det er Christus alene. Derfor er mit Symbolum efter mit Mærke og Navn saaledes: Andreas Petrejus Navormius (*Auxilium Peto Messia*) Paa Dansk: Andreas Pedersen Navorm: (Altid Paakald Messiam.)

Min Faders Giftermaal er sig saaledes tildraget: der min Moder fornævnte Dorothea Hans Datter tiende G. og B. Fru Hildeborg⁷⁾ paa Juulskov udi Thyen, som da var salig Hans Spegels Efter-

⁷⁾ Fru Hildeborg er Hilleberg Hansdatter (Lindenow). Hun var 1585 ikke enke efter Hans Speil, som kun foru blev gift med d.

leverfke, da begierede min Fader en af hendes Viger til Egte, hvilket hun strax bejaede. — Udaf faadant Guds Forsyn, fornærnte Brue Hildeborgs Tilfkyndelse, ogfaa begge deres Samtykke, er det skeet, at de ere komne tilfammen til Egteskab, og stod deres Bryllup udi Bormarkegaard Anno 1585 om Michelsmæsse-Tider, men ottende Dagen derefter stod deres Velkomme udi Svendborrig. Udi det efterfølgende Aar er jeg født, som er Anno 1586 den 24de November, der Kloffen var halvgaaen 3 om Eftermiddag, og efterdi ingen havde nogen Forhaabning enten paa min Moders Liv efter Forløsningen, thi hun blev fengeliggendes næsten et Aar derefter, førend hun blev igien tilpaa, ikke heller paa mit Liv, thi jeg var faa nær borte, at jeg blev hiemmedødt, derfor gjorde min Fader et Lofte til vor Herre, at dersom Gud vilde spare mig, da vilde han aldrig fin Livstid tage mig fra Latin-Skole. — Samme Aar 1586 blev den 8de Septbr. Karen Anders Datter født. — Siden avlede mine Forældre endda 3de Drengedørn, iblandt hvilke det ene er henføvet i Herren; men de andre to, ved Navn Hans Pedersen og Mogens Pedersen Mayormii, leve endnu igjen faalænge som Gud vil. Der man frev 1590 er min Broder Hans Pedersen Mayorm fød. Paa de Tider, som jeg var født, var Oluf Dyster Skolemester udi Svendborg. Siden have mine Forældre opdraget mig hiemme hos sig, og efter min Alders Wilkaar underviist mig udi min Veruelardom og anden Dytugtelse, indtil jeg var 7 Aar gammel, da er jeg først kommen til Latinfskole Anno 1593. Udi det Aar 1593 paa denne Tid var Jens Boveljen Skolemester udi Svendborg-Skole; Hr. Cort var Hører udi anden Lectie, men den gammel Hans Hørere var udi The-Lectien, hvilken er nu Sædedegn udi Gubbierg.

Er Svendborg Skole skift udi 7 Deturias eller Glasfer, som gementlig kaldes Lectier. Den første er Abcet-Lectien; den anden er Skrive-Lectien; den tredie Donat-Lectien; den 4de The-Lectien; den 5te en anden Skrive-Lectie paa den venstre Side; den Siette kaldes anden Lectie, og den 7de Skolemester-Lectien; men foruden Skrive-Lectierne ere der ifkun

2de Mai 1586, men efter Emmike Kaas (af Muur-Kaaserne) til Gieslev i Jyen, der døde d. 11te Juli 1584, som Lehnsmand paa Gotthland. (Om ham see Danske Magaz. 3die Raake, 3die B. S. 193—94).

5 Classer, Abc-Lectien, Donat-Lectien, Tye-Lectien, Anden Lectie og Skolemester-Lectie, og iblandt disse Classer er Tye-Lectien, Anden Lectie og Skolemesters Lectie de fornemmeligste. — Skolemesteren læser selv udi sin Lectie, som er den øverste og høyeste udi den Skole. Den øverste Hører læser udi anden Lectie, forhører og Donatisterne og dennem som skrive. — Den nederste Hører, som er Degn til Bierby-Sogn paa Taasing, haver Tye-Lectien, forhører ogjaa Abcarios. — Udi min Tid fra min Fødsel og hidindtil dette Aar 1619 haver disse efterskrevne været Skolemestere udi Svendborg Skole: Oluf Dyster; Jens Povelsen; H. Anders Lyndese; Mester Mads Jensen; Mester Hans Oluffen, Lector Ripensis⁸⁾; Hans Stage; Christoffer Andersen udi Snøde; Peder Kierteminde; Jens Marsløf; Erik Andersen og Bernt udi Sollested. Udi anden Lectie haver disse Hørere været: H. Cort, H. Niels udi Gudme, Christoffer Jørgensen, Hans Mars, H. Jesper, Albret Hansen, Knud Krage, H. Hans i Skippinge, Knud Lunde, Jens Madsen, Niels Andersen. (Hr. Jens i Sandby var Hører i Svendborg 1602). Udi Tye-Lectien haver været Hans Hørere, Sædedegn udi Gudbjerg, H. Niels udi Gudme, som da blev fornødret for sin Forseelse med Skierlevnet, H. Rasmus i St. Jørgens Gaard, hvilke vare Hørere udi Tye-Lectien der jeg gik i Skole.

Var jeg udi Abc-Lectien og Donat-Lectien, at lære redeligt at læse udi mine smaa Bøger ved et Aars Tid. Anno 1594 kom jeg udi Tye-Lectien udi Svendborg Skole, der jeg var 8 Aar gammel, og da var Jens Povelsen Skolemester. H. Niels udi Gudme var Hørere udi anden Lectie, men Hans Hørere, som nu er Degn udi Gudbjerg, var da min Hørere udi fornævnte Tye-Lectie. H. Povels, nu salig hos Gud, var Præst til St. Nicolai og H. Jørgen var Præst til vor Brue, som endnu lever. Og udi samme Lectie var jeg ungeserlig paa 3 Aars Tid. Anno 1595 blev min Broder Mogens Pedersen født i Svendborg, tyvende Dag Julii. Anno 1596,

⁸⁾ Mester Hans Oluffen var født i Odense. Fra 1614 til 1623 var han Lector theol. i Ribe, fra 1623 til sin Død d. 28de April 1636 Sognepræst til St. Catharine Kirke, fra 1627 tillige Archidiaconus i Capitlet. Hans Gravskrift findes i Terpagers Inscriptiones Ripenses pag. 61.

der jeg var 9 Aar gammel, kom jeg først paa Discanten, at holdes til at svinge. Anno 1598 der jeg var 12 Aar gammel, blev jeg opflyttet udi anden Lectie, og da var endda den samme Skolemeester, og de samme forbenældte Herere. Udi anden Lectie var jeg næsten paa tredie Aar. Anno 1601 der jeg var 15 Aar gammel blev jeg transfereret af anden Lectie op i Skolemeester-Lectie af salig Jens Povelsen, som endda var Skolemeester udi Svendborg; men da var Hr. Christopher Jørgensen Herere udi anden Lectie og Hr. Niels udi Gudme, som var nogen Tid affat for sit Skierlevnet, blev siden Herer igien udi den næste Lectie, som kaldes Tyelectie, og maatte i saa Naade nogen Tid degradere, endog han blev siden igien af Guds Forsyn opheiet og kaldet til Præst i Gudme. Hans Formand Hans Herer, blev ogsaa affat, thi en Pige lei hannem paa, fordi hun vilde have hannem til ægte, og derfor bandt et Hynde eller Pude for sig under sit Forklæde, og sagde sig ved hannem at være sygelig; han blev dog siden Sædedegn udi Sandbierg Sogn.

Anno 1602, der jeg var 16 Aar gammel, fik jeg først Sogn⁹⁾ og efterdi der var tvende Sogner ledige, baade Tvede og Virstrup Sogner, da fik jeg election baade af G. W. Jacob Rosenkrantz og Skolemeesteren, at jeg maatte udvælge og annamme hvilket jeg vilde, mens efterdi Virstrup Sogn syntes noget bedre end Tvede Sogn paa en 6 eller 7 Ortug Byg, da blev jeg derved, og i saa Naade kom i Kundskab med de fromme Folk, nu salige hos Gud G. W. Oluf Gaas¹⁰⁾ og hans Frue G. W. Frue Magdalena Sandbierg. Samme Aar kom min Broder Hans Pedersen til Siælland til H. Duthis udi Ledøve, som ligger hart ved Roskild Kro, og Gud af sin faderlige Naade og Varmhiertighed bevarede min Broder udi Siælland, og mig udi Dyen fra Sygdom og Skrebelighed, enddog den forgiftige, pestilentielle Syge grasserede meget heftig udi alle Steder baade her og der, ja var næsten optændt udi alle Hierner over den ganske Verden. Gud være lovet evindeligt!

⁹⁾ Næmlig som Degn (Sædedegn) at forestaae Kirkefængen om Søndagen.

¹⁰⁾ Oluf Gaas til Virstrup ved Svendborg var Son af den bekendte Mester Hans Gaas, Superintendent i Trondhjem. Han er begravet i Frue Kirke i Svendborg.

Strax efter samme Pestilens begyndtes den dyre Tid udi hvilken en Skieppe Rug, med Dyens Skieppe maalt, gieldt 2 Mark. Samme Tid blev jeg af min Skolemester Jens Povelsen holdt meget til at synge Discant, thi efterdi jeg turde understaae mig at være Degn udi et Sogn, da formeente min Skolemester, at jeg og burde at holde den ene Nøde paa Discanten. Hvilket var dog paa mit eget Gavn; thi jeg forbedrede mig jo mere og mere, saa jeg blev holdet for den øverste Discantist siden, saalænge som jeg gif i Svendborg Skole. Der Pestilensen begyndte hestigen jo mere og mere at græsere, blev jeg forholdt hjemme af mine Forældre nogen Tid lang; thi de meente: hvo som ikke kommer i Krig, han bliver ikke slagen.

Anno 1603 døde Skolemesteren Jens Povelsen af Pestilense, og blev begravet udi St. Nicolai Kirkegaard. Efter hannem kom Hr. Anders Lyndese, nu Sognepræst i Nære Sogn udi Dyen, som var Skolemester ved et Aars Tid; af hannem blev jeg ogsaa tilholden at staae for Nøden paa Discanten Anno 1604. — Paa denne Tid var jeg, paa to nær, øverst i den næste Part udi Skolemesters Lectie; den ene heed Marcus, som nu er Degn udi Galster, den anden heed Frank Lavindzfar, som siden blev ihjelslaget af Niels Gregerson udi Dithense, som stødte til hannem med Kryds og Knap (s: Sværdfæstet), saa han strax døde; thi han havde tilforn været syg. Udi disse Dage døde min Farbroder Morten Andersen, som var paa Have-lykkegaard her i Laaland, hvorfor min Fader, som var hans Arving foraarjagedes at begive sig hid til Landet; men efterdi alting gif ikke saa rigtig og fort for sig som han vilde, drog han giennisten over til Siælland, hvor han da havde Arbeid paa Berlestikker-Embed og nogle andre Bestillinger, baade i Kiebenhavn og paa Gaunge; der han var kommen til Hellemagle blev han dødsyg, saa ingen havde troet hannem til Live, hvorfor der blev sticket Bud til min Moder, som da var i Svendborg, at hun skulde komme over til hannem imedens han endnu var i Live. — Siden er det igien bleven noget bedre med hannem, saa han begav sig til Weilløe, som ligger næst Gaunge ved Nestved, og begyndte at arbeide paa noget, som han der havde at giøre for C. W. Hans Lindelow paa Gaunge;¹¹⁾ men

¹¹⁾ Hans Lindelow døde som Ridder, Rigsraad og Befalingsmand paa Hindsgavl 1642.

det varede ifkun en stakket Tid, førend han faldt udi Sygdommen igien, og dede saa udi Weillee Præstegaard, som min Hærsester-Datter Magdalene iboer.

Est mihi mel mundus, imo sto veste iuventus,
Sto super inco:to, vitam cum lumine verto.

Gud give hammen med alle tro Christne en glædelig Opstandelse! Amen.

Efter min salig Faders Død drog min Moder fra Siælland over til Vaaland, til Peder Nielsen Striver, som da var kommen udi Morten Andersens Sted, at han skulle stikke hende Met udi Arveparten; hvad Met det var, det veed Gud. Paa samme Tid var min Broder Mogens Pedersen hos Peder Nielsen paa Harelykke, og det hændte sig, at han usforvarende i Mærkingen om Astenen faldt over en jydende Kiedel Vand og brændte sit Been meget ilde; Gud bedre hver sin Lykke. Anno 1605, der jeg var 19 Aar gammel, da blev Mester Mads¹²⁾, nu Hofprædicant, Skolemester udi Svendborg, og der han havde været Skolemester ved et Aars Tid, blev han kaldet til Capellan til St. Nicolai Kirke udi Svendborg, og nogen Tid derefter resignerede han Kaldet, drog hen udi Lydskland, der videre at besøge sig, og er siden kommen tilbage, og magistreret udi Kiøbenhavn; blev siden kaldet til Sognepræst i Veile udi Jylland; men der Mester Laurik Sommer udi Dhense var hensejoret, kaldede Dhense Borgere fornævnte Mester Mads fra Veile til Dhense at være Sognepræst til Graabredre Sogn; hvilket fortred Veile Borgere, hvorfor de anlagde hammen for Kgl. Majestæt, at han var draget fra demmen uden Sag. Dhense Borgere sagde sig at have saadan Privileg og Frihed at kalde en Præst, hvo de vilde. Mester Mads undskyldte og erklærede sig, at han ikke havde begieret at drage fra Veile Borgere, mens Dhense Borgere havde selv kaldet hammen. Dømmen blev giort, at han skulde drage tilbage igien fra Dhense til Veile. Og fik fornævnte M. Mads sit første Bis-

¹²⁾ Mester Mads er Mads Jensen Medelfar, ded som Bispep i Slaane (Zvergius Siæll. Cleresie. S. 512 ff.). Den samtidige Borgermester Klemmen Sorensen i Veile siger om ham: »han var en meget velbegavet Prædikant«. (Gaarmanns Efterret. om Veile S. 73).

termaal udi Dthense med en af Jacob Letts Døtre. Efterat Mester Oluf Kock, som var Sognepræst til St. Nicolai udi Kiøbenhavn blev affagt med sit Embede, da blev Mester Mads did kaldet igien at være Sognepræst; men der hans forrige Kone var bleven død, er han kaldet af Hans Majestæt til at være Hofprædicant. — Des imidlertid at Mester Mads var Skolemester udi Svendborg, blev jeg transfereret udi den øverste Part udi Skolemesters Lectie, og det skete noget lidet efter Juul, paa hvilken Tid vi havde den ganske store Grammaticam Philippi¹³⁾ til Uden-Lectie. Paa denne Tid var Hr. Jesper Hører udi anden Lectie, men Hr. Rasmus, nu Præst i St. Jørgens Gaard, som sit Christopher Smiths Datter i Nykkebol, var Hører udi Tye-Lectien. Min Moder var da hjemkommen igien fra Laaland til Svendborg, hvor hun siden boede sin Livstid. — Hvad Hørsomhed jeg beviste mine Skolemestere, kan erfares af en liden aaben Epistel, som fornævnte Mester Mads ved mig haver siden tilstrevet sin Broder Hr. Rasmus udi Bindinge ved Nyborg, hvilken Seddel dog ikke kom frem, men findes endnu hos mig, thi Vinden førte os hen en anden Kaa¹⁴⁾. Efterat M. Mads havde været Skolemester udi Svendborg, blev M. Hans Oluffen, nu Lector udi Ribe, designeret at succedere hannem Anno 1606, der jeg var 20 Aar gammel; og efterdi jeg da havde i Sinde at drage fra Svendborg Skole hen til Dthense, der videre at forbedre mig, derfor begav min Skolemester fornævnte M. Hans Oluffen sig til Dthense Marked næstefølgende 20de Dag Juul, baade at han kunde udrette andet sine Grende, og at han kunde tale paa mine Vegne med Skolemesteren udi Dthense ved Navn M. Niels Hammer, at han skulde forfremme mig, naar jeg begav mig did; mens Pyffens Giul omlob, saa at fornævnte M. Niels Hammer blev affagt med Skolen, og jeg blev forholdt det Aar formedelt Discipul, som jeg skulde forestaae og undervise Børnene udi.

Anno 1607 der jeg var 21 Aar gammel, da blev Hr. Hans Stage Skolemester udi Svendborg, og succederede fornævnte M. Hans Oluffen, som kom ud med Niels Friisens Børn; og efterdi jeg da

¹³⁾ Renslig Philip Melanctons latinske Grammatik.

¹⁴⁾ I denne ubetydelige Epistel paa nogle Linier (dat. Kiøbenh. 10. Sept. 1610) kalder Mester Mads sin forrige Discipul „olim dilectissimus omnium discipulorum meorum, Andreas Persestifer“

endelig havde besluttet at vilde det Nar drage til Othense paa min Forbedring, som tilforn roert er, da paa det at min Skolemester, fornævnte Hr. Hans Stage, kunde beholde mig i Skolen at forestaae Sagen, da lovede han at slye mig det bedste Sogn, som kunde vacere til Julen. Paa disse Tider var jeg den overste udi Svendborg Skole, og udi samme Nar drog Hr. Erik Mortensen, Jørgen Hansen og nogle andre flere, som vare neden mig, til Othense. Anno 1608 fik jeg Promis paa Vandet Sogn paa Taastrup, der at skulle vare Dogn, hvilket Sogn holdes næsten for det bedste. Samme Sogn forestod jeg den efterfølgende Winter, og led stor Kulde og Meisommelighed formedelst den stærke Winter og frosne Is, som vi skulde trænge os igiennem paa Stranden med Baade om Morgenen; ja formedelst den dybe Sne og stærke Blæst, som der mødte mig om Søndagen ad Morgen; mens der Winteren var næsten overstanden og det lakkede ad Vaasse, da blev jeg endelig persvaderet og overtalt af nogle mine gode Venner, at jeg ikke skulde lade mig forholde formedelst det Sogns Skyld, men jeg skulde begive mig til Othense; thi det kunde hændes sig, at jeg der kunde om Vaasse faa Kost, og blive saa vel antagen som i Svendborg. Disse mine gode Venner lydede jeg ad; overgav Sognet, forglemte den store Vinters Meisommelighed, begierede ikke heller Betaling for min Umag; men krævede strax mit Testimonium af Skolemesteren fornævnte Hr. Hans Stage, hvilket han ikke negtede mig, men gav mig det saa fuldkommelig, at M. Knud Beske¹⁵⁾, som da var Skolemester udi Othense, anjaae det for godt udi alle Maader.

Paa denne Tid havde G. V. Frue Anne, Erik Hardenbergs¹⁶⁾ hiebt sig tvende nye Bøger, og var begierendes af Hr. Seigud udi Svendborg, at han skulde slye hende een, som vel kunde læse disse Bøger for hende. Men der Hr. Seigud bad mig drage til hende paa Hvidkilde, hvor hun da var, gjorde jeg mig strax rede, og tiente saa til Hove 2 eller 3 Ugers Tid. Fornævnte Frue skrev med mig baade til Bispen og Skolemesteren i Othense, at de

¹⁵⁾ Knud Beske var Rector ved Odense Skole fra 1606 til 1608; see nedenfor S. 150. Jfr. Werms og Nycrup's Forfatter-Lexic.

¹⁶⁾ Om hende see G. P. Rothe's brave Mænds og Qvindes Citermæle I, S. 347 ff.

skulde forsiemne mig, herforuden havde jeg ogsaa G. W. Peder Schartjens¹⁷⁾ Skrivelse; thi han paa de Tider ogsaa faverede mig meget for min Discant. Derfor begav jeg mig fra Svendborg til Dithense Skole, 14 Dage før Paaften Aano 1608, der jeg var paa mit 22de Aar.

Dithense Skole stiftes udi 6 Decturias eller Glasfer; den første kaldes Sinko-Lectie; den anden Første-Lectie eller Dye-Lectie; 3. Anden Lectie; 4. Tredie Lectie; 5. øverste Hørers Lectie, eller fjerde Lectie; 6. den Siette og hyppste kaldes Mester-Lectien. Udi Mester-Lectien læste da en Skolemester, men 5 Herere læste udi de andre 5 Lectier, og nu ere de to Skolemestere. Det første jeg var examineret af Skolemesteren, fornævnte M. Knud Veske, da blev jeg introduceret ind udi Dithense Skole, og sat udi den øverste Hørers Lectie, saa paa Lov, at der var 9 over mig, og 40 Personer neden mig. Men der den skarpe Gramen var holdet, henved en 8 Dage derefter, da skete der saadan en metamorphosis, at 11 Personer med mig bleve transfererede op i Mester-Lectien, men de 3 iblandt de fornævnte 9 maatte ikkun occupere locum over mig. — Da blev holden en stor Samtale i to, tre Dage mellem Biskoppen, hæderlig og høilærde Mand M. Hans Knudsen og Skolemesteren, fornævnte M. Knud Veske, om nogen af de Personer, som nyligen vare komne til Skolen, kunde faae Kost; efterdi den ferrige Borgemester Mogens Henrikien havde strengeligen paalagt, at de udi det ringeste skulde fortove et halvt Aar. Men Skolemesteren svarede, at de som bedst havde lært deres Bog, de kunde først at have Kost, eller anden tillagte beneficia. — Omfæder blev besluttet at jeg, selv Tredie, fik strax fri Kost, alligevel vi vare nyligen komne, og ikke havde expecteret. Saa blev jeg da indskreven inter commensales samme Tid, om Paaften i forebemeldte Aar 1608, der jeg var paa mit 22de Aar.

Paa disse Tider vare fornævnte M. Hans Knudsen Biskop udi Nyens Stigt; M. Jacob Jacobsen var og er endnu Lector; M. Knud Veske var Skolemester; Mester Lamiy Sommer Sognepræst til Graabrødre; hans Capellan var Hr. Hans Jacobsen, som nu er

¹⁷⁾ Peder Eggertsen var en Sandberg. Han dræbte 1588 Anders Bielle.

Sognepræst til Nykøbing; M. Povel var og er endnu Sognepræst til Vor Frue; hans Capellan var Hr. Sefren Oluffen; Hr. Hans Nielsen var Sognepræst til St. Hans, hvis Capellan var Hr. Peder, som nu er assat; til Sygehuset var Hr. Hans N., som kom fra Siælland. Hr. Jacob Jacobsen udi Østtoste var overste Herer, hvilken Hr. Sefren Klar i Overndroy succederede i samme Dage. Hr. Niels Vogensen udi 4. Lectie; Hr. Peder Utzerzen paa Askede var Herer udi Den Lectie. Hr. Peder Vogensen udi Dyelectien; Hr. Mads Svendsen, nu Præst udi Skaane udi Selsager (nu Sjøfåtra) var Herer i Sineslectien. Siden blev jeg ved Kosten; og var Commensalis i to Mars Tid. Udi det samme Aar 1608 ved Midsummers Tid blev Skolemesteren, fornavnte M. Knud Veske, kaldet til at være Professor udi Kiøbenhavns Academie, hvor han døde siden; og hæderlig heilærde Mand D. Hans Mikkelsen¹⁵⁾, som da havde været udenlands med G. W. Iver Bryske¹⁶⁾, succederede hamnem udi Skolekaldet. Da var der lige 5 Personer over mig, og 14 neden mig, udi den nederste Part af Mesterlectien. Anno 1609 om Paassen, der jeg var paa mit 23de Aar, da blev holdet Examen igien udi Dithense Skole, som sædvanligt er om Paassen, og da blev jeg den overste Discipel udi den nederste Part af Mesterlectien. Samme Tid begjerede jeg Sogn; mens efterdi der var ingen Sogn ledig, som kunde være mig til Mag med god Rente og stakket Gang, lod jeg det blive. Sed anno vertente 1610, tempore itidem paschali, blev mig tilskrevet Breby-Sogn til Næsbye-Hoved, der jeg var paa mit 24de Aar; samme Sogn beholdt jeg paa to Mars Tid.

Udi samme Aar drog min Broder Hans Pedersen og jeg til Siælland, der at udrette noget som os laae Magt paa; og da var jeg udi Kiøbenhavn, raadferete mig med M. Knud Veske, professore academiæ Hafniensis, og med min fordum Skolemester M. Mads, som da var nyligen hjemkommen fra Tydskland, og da havde hospicium til Dorothæ Doctors i Kiøbenhavn: om det var gavnligt at jeg begav mig saa tidlig til Academiet; hvilke der gavemig

¹⁵⁾ Dr. Hans Mikkelsen, født i Odense 1578, blev 1616 Biskop i Jyens Stift, som han forstod i 35 Aar til 1651, da han døde. Jfr. Hist. Aarb. 3 D. S. 122.

¹⁶⁾ Iver Bryske, Sen af Eiler Bryske til Dallum i Jyen.

saadanne Naad, at jeg skulde giere det med min Skolemeesters Willie og Samtykke. Da skrev M. Mads med mig til sin Broder den liden Epistel, hvis Copia tilforn blev omtalt, og var dateret 4 Septbr. 1610. Hafnia. Min Broder og jeg havde vor gode Viaticum fra Doctor Hans Mikkelisen af Dithense, som da var Skolemeister, at vi kunde være trygge fra saadan Fare, som veifarende Folk pleie at være besejdt udi, besynderlig naar Krig og Æide ere forhaanden. Samme Testimonium findes endnu i mine Breve, dateret Othoniae calend. Augusti anni 1610.

Udi det efterfølgende Aar 1611 om Foraaret begyndtes den Evenste Æide, udi hvilken Ditho Bræbe, Franz Mangov, Christen Bernikow, Christen [Steen] Resensparre og mange andre, baade Adel og Uadel, bleve slagte, og fik samme Krig Ende det andet Aar derefter, Anno 1612 formedelst en glædelig Seiervinding, som Gud gav de Danske; Gud være lovet evindelig! Anno 1611 den 3. August, der jeg var 25 Aar gammel, blev Galmarn, den ypperste Fæstning udi Sverrige, som var belagt og bestormet, eegivet for de Danske; lovet være vor Gud evindelig! som gav os ikke udi vore Fienders Hænder. Da var jeg udi den everste Part af Westerlectien. — Mens Anno 1612 drog der mange af de everste Degne til Academiet; da blev Hr. Christen Smid Hører udi den nederste Lectie; og jeg blev den everste Discipel udi Dithense Skole; og blev jeg samme Aar ene Degn til Lundsby Sogn, hvilket regnes at være tvende Beneficia, udi min Alders 26de Aar. Tilforn var saadan en Sadvane udi Dithense Skole, at 2 eller 3 af de nederste Herere skulde tages af Skolen, men nu er det aflagt.

Anno 1613 om Vaassen blev jeg designeret til at være Hører udi den nederste Lectie af D. Hans Mikkelisen, som da var Skolemeister, saavel som af Bispen M. Hans Knudsen. Og samme Tid blev Hr. Christen Smid oplyst af den nederste Lectie, og til Hører udi The-Lectien. Det var sædvanligt at hver Hører, som blev tagen af Skolen, skulde fortove udi sit officio 2 Aars Tid, et Aar i Sinkerlectien, det andet Aar udi The-Lectien, og nogle have tovet det tredie Aar med og været Hører udi den 3die Lectie førend de droge til Academiet; som vi have Exempel udi H. Peder Bogenje, som var Sognepræst udi Horbelov udi Balster. Men med mig er det sig saa tildraget, at Bispen M. Hans Knudsen saavel som Skolemeesteren vilde

have mig forfremmet; derfor raadede de mig, efterat jeg havde været Herer et halvt Aar, at jeg skulde begive mig til Academiet, hvilket kunde være mig desjuarere til videre Forfremmelse. Jeg samtykte strax og gjorde efter deres Raad, og saa meget des heller fordi at jeg dog maatte beholde Lønnen af mit Sogn Graude, som ligger til den nederste Herere. — Derfor gjorde jeg mig færdig strax om Mortens Dags Tid, og folgte Lauris, som boede paa Kierbygaard, alt hvis Korn, som gik af Sognet. Samme Aar 1613 er min fælsig Moder hensovet i Herren og blev begravet den 20 Aprilis. De fem bære hendes Liig og vare til Liigvagt vare disse efterskrevne . . . (her følger 16 Navne). Gud give hende med alle tro Christne en glædelig Opstandelse!

Anno 1613 om Paasken blev jeg Herer og fik Graude Sogn men efter Michelmis resignerede jeg Kaldet, begav mig til Academiet om Mortensdags Tid, studiorum continuandorum gratia, og fik jeg mit rigtige Testimonium fra Dithense til Academiet af Skolemesteren, fornævnte D. Hans Mikkelson, dateret Dithonia 26 October Anno 1613. Efter mig omsider succederede Henning Clausen, som nu er Skolemester her udi Naffloy, saa jeg havde ifkun Graude Sogn og var Herer et halvt Aar. Siden deponerede jeg henved en 14 Dage for Julen, der jeg var 27 Aar gammel.

Anno 1614, om Vinteren over, studerede jeg i Kiebenhavn og blev siden om Paasken kaldet tilbage igjen af Superintendenten, fornævnte M. Hans Knudsen, og succederede Hr. Christen Smid udi den anden Lectie, som kaldes første Lectie eller Dye-Lectien, thi da drog Hr. Christen Smid til Kiebenhavn til Academiet. Og havde jeg mit gode Viaticum eller Testimonium fra min Pædagog, hæderlig og høilærde Mand D^{no} Doctore Casparo Erasmo Brochmanno, dat. Hafniae 2 Aprilis 1614.

Samme Vinter var den Controversia imellem Dr. Hans Meijener [Mejen], og M. Oluf Kock, hvilken Sag kom for hans Majestæt, som da var med sit Hof udi Kolding. — Dommen imellem dennem begge blev affagt paa Koldinghuus den 21 Februar om Morgenen der Kloffen var 8, hvoraf Meninge var denne at M. Oluf Kock havde fortient Livsstraf, men blev benaadet med evig Landflygtighedsstraf. — Thi han havde sagt Dr. Hans Meijener det paa, som han ikke kunde hannem overbevise. — Fornævnte Doctor

Hans Wikkelsen havde da selvwillig resigneret Dithense Skole, thi han havde ikke længer Lyft til Skolekald. — Hannem succederede M. Jens, som var Bispens Brænde og havde tilforn været Skolemester udi Naffov, og han introducerede mig i Skolen, præficiens me hypodidascalatui 2dæ classis, efter Bispens gode Willie og Samtykke. — Fornævnte Doctor Hans Wikkelsen var siden hos C. B. Frue Elline Marsvin, indtil han siden blev kaldet til at være Sognepræst udi Næsens. Noget Tid derefter blev han kaldet fra Næsens til Kiøbenhavn at være Professor.²⁹⁾ Siden er han kommen af den Bestilling, og er bleven Hospitiædicant. — Var jeg udi anden Lectie et Bierdingaar og blev siden transfereret udi 3die Lectie og succederede H. Christopher Lyndese, tempore dierum canicularium, der jeg var 28 Aar gammel. Efter mig udi 2den Lectie kom H. Erik Tønder, nu Capellan i Middelfart, som tilforn var Bispens Famulus. Paa disse Tider var M. Hans Knudsen, Superintendentens over Dyens Stift, M. Jacob Rector, M. Hans Wandel Sognepræst til Graabroedre, Hr. Ludvig Capellan til Graabroedre, M. Bovel Sognepræst til vor Frue; Hr. Anders Hieriksen Weil, nu Præst i Taagerup, var Capellan til vor Frue; Hr. Hans Nielsen var Sognepræst til St. Hans, Hr. Peder hans Capellan; Hr. Niels af Lyndese var Præst til Syghuset; M. Jens Skolemester, Hr. Lauritz Iydekarl, overste Hørerer, Hr. Christopher Lyndese Hørerer udi fjerde Lectie, jeg udi 3die, Erik Tønder udi 2den Lectie, men Henning Clausen udi Sinkellectien.

Den 11te October Anni 1614 gjorde jeg Contract med Christopher Lyndese, om den Pen, som gaaer af tredie Lectie, da tilfaldt mig som efterfølger.

1. Af de 24 Daler hos Dr. Jens Mule og hos Hr. Lauritz i Buglevig tilkom mig 13½ D.

2. Dernæst af de Bendinge paa St. Hans Kloster, som er 4 Daler flette, blev mig tilregnet 2 Daler 1 \mathcal{L} .

3. Af den Rug, som falder af Dangel Sogn, som er 4 Ortug, deraf befom jeg 22½ Skieppe.

4. Af Degnepenge af St. Hans Sogn, (regnedes Naret fra Paaske forgangen og til Paaske igien) beleber sig henved 7 \mathcal{L} , af hvilke mig tilkom 3 \mathcal{L} 15 β ; Summa: 16 Daler 2 \mathcal{L} 15 β . og 22½ Skp. Rug. Summa paa alt det som tilfalder Christopher

²⁹⁾ Om Dr. Hans Wikkelsen s. Jwergs Siæll. Clericse S. 532—40

af forfævne Len: af de 24 Daler = 10½ Daler; af de 4 Daler = 7 $\frac{1}{2}$; af Rugen 17½ Skp. af Tegnepengene 3 $\frac{1}{2}$ 1 $\frac{1}{2}$. Summa 13 D. 1 $\frac{1}{2}$ og 17½ Skp. Rug.

Herforuden er hos Skolemeester 3½ $\frac{1}{2}$ ungefærlig af Nydunge Tiende, som og skal stiftes; desligeſte derjom Dr. Jens vilde forege noget af de 24 Daler, da ſtulle de og ſtiftes.

Denne forfævne Len blev ſaaledes deelt imellem Chriſtopher og mig: forſt tilfaldt mig Halvparten, dernæſt en halv Tierdedeel, men de halvſierde Tierdingdele tilfaldt hannem.

Anno 1614 tempore dierum canicularium, der jeg var 28 Aar gammel, blev jeg transfereret af anden og i 3die Lectie, udi hvilken jeg blev ungefærlig 1½ Aar.

Anno 1615 ſete ingen Mutats med Hererne, undertaget med fornævnte Henning Clauſen, ſom reſignerede ſin Lectie om Paafken, og drog til Academiet ſamme Tid, hannem ſuccederede Chriſten Niſſens. — Anno 1615 om Miſſelmis Tid blev M. Hans Knudſen Biſkoppen haardelig anlagt; thi alle Brevſter og de fornemmeligſte Præſter udi Dyens Stift maatte under heieſte Ged og Livs-Fortæbſe hver iſær vinde om hannem, hvad de havde hørt hannem tale imod Religionen eller udi andre Maade vor Lutheranſke Lærdom eller Kirkeordinant til Forkleining, hvilket og ſete beſynderligen om Midnatstide eller om Natteide.²¹⁾

Siden Anno 1616 der jeg var paa mit 30te Aar om Vinteren blev Hr. Anders Hiærſken, da Capellan til vor Fru udi Dithenſe kaldet til Sognepræſt udi Taagerup her i Vaaland af G. B. Holger Wilde til Høybyegaard, hvilket Kald var forſt tilbudet Hr. Chriſtopher Lyndſe, menſ han ikke vilde eller turde angaae det, uden han maatte forſt forfare Leiligheden.

Om Paafken dernæſt efter blev fornævnte Hr. Chriſtopher Lyndſe, ſom havde da været Herere næſt oven mig, kaldet til at være Capellan udi Dure Sogn, ſom ligger i Salling Herred udi Dyen, hvor der er en gammel Præſt ved Naen etc. (sic) Udi hans Sted

²¹⁾ Hans Knudſen Beile var Biſkop i Dyens Stift fra 1606 til 1616, da han blev dømt fra Embedet paa Grund af Krypto-Calvinisme. Jfr. Diſt. Arb. 3 B. S. 120 ff. Hans Preceſ og Dom er meddeelt af Hr. L. Helveg i Kirkehiſtoriske Saml. 1 B. S. 181.

blev kaldet en fremmed Student ved Mavn Jens Bertelsen, som var Hr. Bertels Sen i Laule i Jylland, hvilken Bispen, fornævnte M. Hans Knudsen, samtykte og kaldede til samme Hereri ikke allene ud af den Marsag, at han var hans Brænde, men endogsaa fordi han var Baccalaureus; thi Bispen, som da var allerede kommen i Ungunst, turde ikke understaae sig at sætte nogen til Herere udi de øverste Lectier, uden de vare baccalaurei efter Professorernes Befaling ved Academiet. Hvilket dog noget fortred ikke allene mig, men endogsaa Hr. Grif Tønder, som var Herere næst mig udi anden Lectie, at vi bleve ikke videre transfereret eller oplyst. — Nogen Tid tilforn udgik programmata fra M. Elias Eisenbergio,²²⁾ spectabili Decano af Academiet, til alle Skoler i Danmark, at hvo som iblandt Studenterne der vare kaldet til nogen Skolekald, og vilde til deres Værdoms Vidnesbyrd prydes med Laurbær-Kranses-Titul, de skulde forføie sig til Academiet til den 30 April 1616. Og efterdi 1) Professorernes edictum var tilforn udgivet, stadfæstet med Kongelig Majestæts privilegia, at hvo som enten skulde være Herere udi Trivial-Skoler eller Skolenester udi andre Skoler, de skulde være baccalaurei. 2) Derhos og var fornævnte Jens Bertelsen Baccalaureus, og ikke nogen anden af Hererne udi Othense. 3) Fremdeles turde ikke Bispen M. Hans Knudsen tilstede nogen at blive tilbage, eller forfemme saadan Titul og Grad imod Professorernes Mandat, behynderlig efterdi han var nu allerede kommen udi Ungunst til Høve. — Derfor havde Laurits Jydekarl, som var øverste Herere og Hr. Grif Tønder, som var Herere neden mig, desligejste ogsaa jeg, i Sinde at ville til forbeneldte Tid forføie os til Kiøbenhavn, samme Examen at udstaae, og siden annamme baccalaureatus titulum, hvilket ikke kunde skee med den næste Herere, thi han havde ikke endda deponeret. Mens der Tiden kom, at vi skulle forreise, da fik Laurits Jydekarl promis paa vor Frue Capellanie, hvorfor han holdt sig tilbage, hvilket Kald dog slog hannem feil; Hr. Grif Tønder fik og et andet Sind, saa han aldeles ikke vilde drage med, hvorfor jeg nedtes til ene at fremdrage, i hvor ringe Forraad jeg havde, og kom til Kiøbenhavn to eller tre Dage før Tiden, og bleve

²²⁾ Elias Eisenberg var Professor fra 1612 til 1620, da han blev Provst paa Samsø. Jfr. Worms Lexicon.

jaa først vore Navne indskreene den 30te Aprilis, siden bleve vi examinerede og overhorte den 3 Maji af magistris og den 4 Maji af doctoribus; derefter om Onsdagen den 8 Maji stete almindelig Disputat paa Consistorio, efter gammel academiske Viis; men den 11 Maji blev enhver af os især, tilhebe 59 ved Navne, pronuntieret inter baccalaureos, A. 1616 der jeg var paa mit 30 Aar.

Forsfatterens hertil følgende lange og pedantiske Forklaring over „hyerledes den Titel baccalaureus, saavel som Magister og Doctor skal forstaaes“: kan undværes, og vi ville her kun meddele nogle af hans Udtryk om Skoler og de academiske Grader:

„Først skal Ungdommen lære adskillige smaa Bøger udi de smaa Skoler, efter deres ingenium eller Ferstand, hvor der behøves gode Skolemeistere eller Løgtemeistere, der kan med Undervisning, Niis og Aude lære Ungdommen de første Elementer. 2. Siden skulle de begyde sig til de store Skoler, som kaldes trivialiske Skoler, udi hvilke læres fornemmeligen grammatica, dialectica et Rhetorica og udi samme Skoler ere de ogsaa undergivne Ferle og Niis, naar de ferbryder sig. — — — Udi de store trivialiske Skoler læses ikkun grammatica, dialectica et Rhetorica, at de kan lære vel at tale latinsk, eller græsk, vel at disputere og gire deres Tale, og da ere de endda undergivne Ferle og Niis, thi mange ere haardtakkede, og kunne ikke sionne paa deres eget Gavn. Men naar de begyde sig til Academiet at være Studenter, da skulle de først iføres Narreklader til en Betegnelse, at de have været meget narre og vansittige tilforn. i det de skulde ved Ferle og Niis notes til deres eget Gavn: siden skulle de overhøres udi fornævnte trivialiske Konster om de kunne demnem forsvare, som det sig bør, og dersom de da findes bygtige, saa gives demnem Viin paa Hovetet og Salt udi Munden; ved Vinen forstaaes Glædsfab, at de skulle glæde sig derved, at Gud haver kaldet demnem til saadan Viisdom og Besilling; ved Saltet forstaaes Viisdom, som de her efter selvillig skulle besitte sig udi, ikke med Ferle og Niis tiltvungne mere som tilforn, men efter deres eget Lykke kunne høre og lære hvad de have Lyft til. o. s. v. „Heraf kan vi beslutte hvad Skilsmis der er mellem baccalaureos og andre Studenter; thi andre Studenter skulle udvælge sig pædagogos iblandt professorerne, hvilke de skulle høre og lære ud af, og derfor skulle de holde deres Lectiebøger færdige. Men baccalaurei, som have faaet negensledes Kundskab udi philosophia, som tilforn rørt er, de ere allerede komne saavidt, at de kunne lære Andre og forstaae et Sald, om de bleve dertil skicket; derfor anvortes demnem først en lukt Væg, som betyder, at de have nu saavel studeret, at de ikke tør yder-

mere vide; men siden antverdes dennem en aaben Bog til en Betydning, at de ikke derfor skulle kaste Bogen under Banken, men ideligen betragte hvad hun indeholder.»

Samme Tid, som jeg var i Kiebenhavn og blev baccalaureus boede Dr. Hans Mikkelisen i Kiebenhavn, thi han var da bleven Hofprædicant, som tilførn vort er, og jeg talte med hannem om adskillig Leilighed. — Siden er det sig jaaledes tildraget at fornævnte baccalaureus Jens Berthelsen er bleven syg af en heftig qvartan eller 4 Dages Koldebygge, udaf hvilken han ogsaa døde ad Midsummers Tid, og ligger begravet oppe ved Choret udi vor Frue Kirke i Dthenje, lige paa det Sted som den nye Hønt nu staaer; thi han var Degn til den Kirke. — Og at vi kan vide Forordningen om Degne-Kaldene, som Hørerne have, da skal man agte: 1. at den øverste Hører sjunger udi Graabrødre Sogn, som er nu St. Knuds og blev muteret Anno 1618; thi da blev St. Knuds Kirke forfærdiget paa ny og gjort til Sognkirke; 2. Hørerens ud af 4de Lectie sjunger til vor Frue; 3. og Hørerens ud af 3die Lectie sjunger udi St. Hans Kirke; 4. men Hørerens udi anden Lectie er Degn til Sanderum-Sogn, som Hr. Povel i Dallum er nu Sognepræst til; 5. Hørerens udi Sinfle-Lectien er Degn til Graude Sogn. — Samme Sommer Anno 1616 blev jeg transfereret og flyttet af tredie og i fjerde Lectie, at succedere fornævnte Jens Berthelsen, nu salig hos Gud, og være der Hører, hvilket skete udi Junii Maaned, der jeg var næsten 30 Aar. Men Hr. Erik Tønder succederede mig udi 3die Lectie.

Anno 1616 den 16 October gjorde Hr. Erik Tønder Regnskab med mig om den Løn, som gaaer af den tredie Lectie i Dthenje Skole; da blev besluttet efter Liden, som jeg havde været Hører udi samme Lectie, at jeg skulde have tredie Parten af al Lønnen, og han skulde have to tredie Deele eller dobbelt saameget som jeg. 1. Af de 25 Daller = 8 Daller 21 β. 2. Af de 18 \mathcal{L} = 6 \mathcal{L} . 3. Af Rugen = 13½ Skieppe.

Anno 1617, der jeg var paa 31 Aar, imod Foraaret, blev M. Hans Knudsen, som tilførn haardeligen var anklaget, affat med sit Biskopdom, og Dr. Hans Mikkelisen blev designeret til Biskop igien. — Samme Aar om Paasken blev jeg af Biskoppen, hæderlig

og kældede Mand fornævnte Dr. Hans Mikkelsen, sat til Skolemeſter over Nafskov Skole, og ſuccederede Hr. Kiold Thøgerſen, ſom nu er Præſt i Virded. — Nafskovs Skole ſkiftes udi 4 Claſſer eller Lectier: 1. den førſte er Skolemeſters Lectie. 2. Ipe-Lectien. 3. Donat-Lectien. 4. Abecet-Lectien; Disciplenes Antal i alle Claſſerne var **105** Perſoner.

Herefter følger en kort Fortegnelſe, hvorledes jeg er kaldet til dette Ministerium.

Anno 1564 er hæderlig og vellærd Mand, Hr. Peder Boſen, barnfødt i Skovbølle udi Kiebeleſ Sogn henføvet udi Herren. Han var den førſte lutheranſke Sognepræſt her udi Nafskov. Efter hannem er hæderlig og vellærd Mand Giert Oldenborg, Bremenſis, bleven Sognepræſt her i Nafskov, og døde og blev begravet St. Thomæ Dag 9: den 21 Dec. 1571, og var han Sognepræſt paa 14 Dage nær 7 Aar. Udi ſamme Dage tilforn er hans Huſtru Karen Giertes bleven begravet, ſom var d. 17de Dec. Anden Dagen dernæſtefter, ſom var d. 18de Dec. blev h. v. Mand Hr. Chriſtoffer Jørgenſen, Sognepræſt i Vindeby begravet. Anno 1572 S. Poulſ Omvendelſesdag blev h. v. Mand Hr. Joſt Poulſen, barnfødt herudi Byen, kaldet til Sognepræſt fra Kiebeleſ hidtil Nafskov Sogn. Dominica judica udi ſamme Aar blev forre Hr. Joſt ved Hr. Chriſtoffer Pedersen i Nørreherred hidindført, og da annammede dette Sogn; item Paaftedag ſagde han ſin førſte Meſſe-Dienſte efter han fik Kaldet. Udi ſamme Kald levede han henved 18 Aar, og døde 1590 i Dec. Efter hannem blev kaldet Hr. Peder Jenſen, fød paa Grøe, fra Danmare Sogn, ſom han tilforn var Præſt, og hid til Nafskov 1591; han døde Juledag i ſamme Aar. Anno 1592 noget efter Juul er hæderlig og vellærd Mand Hr. Dirik Auguſtinien Keiler, barnfødt udi Huneby, kaldet til dette Sogn, efterat han havde været Organift til Vor Frue Kirke i Kiebenhavn, og ſiden Capellan her udi Byen. Han døde 1602. Hannem haver Hr. Niels Jørgenſen Bartſkier, barnfødt udi Odene, ſuccederet 1602 om Juletid, og døde 1603, ungefærlig i Auguſt der Peſtilentien meſt græsſerede. Derefter er h. v. Mand Hr. Lauritz Naſmuſen Smid, barnfødt udi Bogenſe blevet

kaldet til dette Sogn 1603. Hr. Lauritz Smid døde den 2 Aug. 1616 ætatis suæ 49. Siden tog hans Broder vare paa Tjenesten, h. v. Mand Hr. Christen Smid, nu Præst i Lyndese i Byen, han holdt Tjenesten vedlige fra hans Broders Død og indtil Juul. Efter hannem kom Hr. Anders Krag, barnfødt udi Odense; han blev kaldet 1617, og gjorde sin første Messje her i Byen d. 3die Sønd. efter Helligtrekonger. Hannem blev forviist Prædikestolen samme Aar d. 12 Søndag efter Trin. for noget Skiorlevnet, som hannem blev overbevist. Siden tog Hr. Knud, nu Sognevræst i Nebbelunde, vare paa Tjenesten indtil Juul, (da) jeg blev kaldet. Siden blev Hr. Peder Kierteminde tilskillet at skulle tage vare paa Tjenesten; men der han blev derudover besværgt for meget, gjorde jeg Contract med Hr. Joachim, nu salig hos Gud, saa han tog vare paa Tjenesten indtil vor Frue-Dag Annunciationis, paa hvilken jeg var kommen tilbage, og gjorde min første Messjetjeneste 1618. Gud give sin Naad og Naade til, at jeg kan saa forestaae mit Embede, at alting kan skee til Guds Navns Ære og Menneskers Salighed.

Anno **1617** St. Mortens Aften begyndte de at hugge paa Taarnet, som skulde til den nye Spiir. Gud give alting kunde skee til Guds Navns Ære.

Samme Aar 3die Juledag prædikede jeg til Heimesse. Fredagen næstefter vare Borgemeistrene og Naadet forsamlet paa Naadstuen; havde Bud efter mig; tilspurgte mig om jeg turde angaae saadan høi Vestilling, at vare Præst i dette Sogn, om de vilde kalde mig. Til hvilket jeg svarede, at hvad mig selv var anlangende, da var jeg altfor ringe og uærdig til saadan høi Vestilling, men dersom de gode Mænd vilde fortroe mig samme Kald, da vilde jeg bede Gud i Himmelen om sin Naad og Naade, Hielp og Bistand, saa jeg ved saadan Guds Hielp og Bistand haabedes at kunne det forestaae, ligesom de forrige Pastorer. Mens efterdi der er stor Skilsmis imellem de Prædikener, som man haver længe studeret paa og andre som er ikkun kort studeret eller betænkt, derfor lagde de mig for, at jeg skulde studere til at prædike Søndagen næstefter til Heimesse igien. Saa lod jeg mig da efter deres Begiering til Heimesse høre igien Søndagen næstefter Nytaarsdag, som var den 4de Jan. 1618, paa hvilken Tid Nytaarsdag faldt paa en Torsdag, saa jeg havde ikkun een Dag at studere. Helligtrekonger-Dag der-

efter var Borgemeſter og Raad atter forſamlede paa Raadhufet og da fik jeg ferit Kald, ſom er 1618, der jeg var paa mit 32te Aar. Om anden Dagen begav jeg mig paa Reiſen til Kiebenhavn at hente mit Teſtimonium universale fra Academiet, hvilket findes endnu mellem mine Breve d. d. 11 Jan. 1618. Da fik jeg og en ſiden Beviis fra M. Elia Eisenbergio, at jeg var rettelligen indſkrevet inter Baccalaureos, hvilken Seddel Dr. Hans Reiſener fordræde af mig, og lyder ſaaledes: Andreas Petrus Suenopolitanus 11 Mai Anni 1616, me Elia Eisenbergio tum facultatis philoſophicæ Decano, in philoſophiæ baccalaureatus titulo donatus est, atque inter quinquaginta novem candidatos decimum octavum locum digne obtinuit; quod teſtor ego Elias Eisenbergius, nomine meo a me ſic ſubſcripto. Hafniæ 11 Jan. 1618. *Elias Eisenbergius*. Siden forreiſte jeg fra Kiebenhavn op til Odense, at jeg kunde blive ordineret; men endog jeg efter Ven og Formaning paa Prædikeſtolen var ferst paatænkt og navn-given af de 24 Mænd, ſiden ſamtykt og kaldet af Borgemeſtre og Raadet, dog alligevel vilde ikke Biſkoppem approbere mig; thi Ordinantjen formelder, at et lovligt Kieſtedkald ſkal ikke alene ſtee med Borgemeſters og Raads Kaldelse, men endogſaa med Lehnsmændens Collats og Provſtens Overvarelſe, førend Kalds-Brevet gives. Borgemeſtrene og Raadmændene meente vel, at der var ingen Mangel paa mit Kalds-Brev og intet forſeet imod Ordinantjen; thi de havde tilſorn conſuleret Lehnsmændene derom, ſaa han havde givet ſit Samtykke nokfommelig dertil. Hvad Provſtens Overvarelſe anlangede, kunde den ikke da præjenteres: thi Provſten af Nørreherred, h. v. Mand Er. Chriſtoffer Jørgenſen udi Halſted, var paa de Liden henſøvet udi Herren. Dog alligevel vilde ikke Superintendenten noies med ſaadan Beſtedning, men begieret endeligen 1. Lehnsmændens ſkriſtlig Beviis. 2. Dernæſt en anden Provſtes Overvarelſe, ſom kunde ſupplere vicem forre Dni Chriſtoſtori de Halſted jampridem defuncti.

Udaf diſſe Marſager maatte jeg næſten arindeles forreiſte tilbage igien, og efter Biſpens Samtykke bevilgede Provſten af Muſſe Herred h. v. Hr. Jørgen udi Maribo, at han var udi vor Provſtes Sted. Siden drog jeg til Gammelgaard med Hans Boſen og fik Collats

af E. V. Lauritz Grubbe til forne Gammelgaard²²). Og blev jeg siden kaldet paany igien Kyndelmisse, dog efterat jeg havde gjort Tjeneste til Høimesse, hvilket skete udi Provstens forne Hr. Jørgens Baaherelse og Overværelse efter Ordinantjen. Kaldsbrevet findes endnu i mine Gjemmer d. d. 2. Febr. 1618. Siden drog jeg til Byen igien og blev ordineret udi St. Knuds Kirke i Odense den 4de Marts, efter at jeg havde først gjort Tjeneste og siden blev examineret og overhørt, herved jeg blev mit Ordinants-Brev givet af Superintendenten den 7. Marts 1618. Derefter kom jeg hjem igien imod Waasse; thi formedelsk den store Winter og megen Havviss blev jeg meget holdt tilbage den Winter, saa jeg ikke kunde komme fort med min Sag.

Efterat jeg var kommen til Laaland igien, drog jeg til Maribo, og var begierendes af Provsten forne Hr. Jørgen, at han vilde indsatte mig udi Kaldet, hvilket han ogsaa samtykte. Saa drog jeg derfra til Nalkholm og gjorde min Ed for Lehnsmanden E. V. Lauritz Grubbe, og fik saa mit fulde gode Collatsbrev d. d. 20de Marts a. ej. Siden, Vor-Brue-Dag Annunciationis dernæst, gjorde jeg min første Messetjeneste, efterat jeg var saaledes lovligen kaldet, ordineret og confirmeret udi Provstens Baaherelse, hvilken da og efter Tjenesten lovligen indsatte mig i Kaldet, a. dicto 25. Marts.

Det samme Aar blev jeg trolovet med min Hustru Johanne Andersdatter d. 7de Juli af Provsten Hr. Jens i Sandby. Den 20de Sept. stod vort Bryllup her paa Salen i Præstegaarden. Gud give os Lykke og Velsignelse for Jesu Christi Skyld. Amen.

Udi dette Aar blev heri Byen ikke alene ny Sognepræst, men ogsaa ny Capellan, ny Skolemester, ny Hører, item ny Lehnsmænd, ny Raadmand, ny Byfoged, item ny Provst; herforuden er opreist en ny Spiir paa Kirken samme Aar. Thi E. V. Jørgen Grubbe til Laastrup blev vor Lehnsmænd, Hans Wofen blev Byfoged, Lauritz Skriver og Mads Bergen bleve Raadmænd, jeg blev Sognepræst; Hr. Lauritz Gorm blev Capellan, Henning Clausen Skolemester, og Hr. Jacob Nykfielb Hørere.

1618 udi Nov. og Dec. blev seet en forfærdelig Comet og

²² Lauritz Grubbes Gravskrift findes i Pontoppidans Marmora Dan. Tom. II. p. 327.

ufædvanlig Stierne. Hendes Effect var Pestilente, Krig og Dyrtd, som siden efterfulgte. — 1620 d. 30. Junii resignerede Hr. Henning Skolen, og Jacob Nielsen blev Skolemester igien²³⁾.

1623 d. 28. Marts blev Oluf Boesen, som havde stukket og kaaret Zacharias Hører, givet los med den Forpligt, at han inden Haaste skulde begive sig herfra Byen og forjee sig paa andre Steder.

S. A. udi Foraaret blev den Spaniesar²⁴⁾ afhændet af Frederik Nielsen og liebt af Hollænder for — Daler, som de efter Kgl. Majestæts Befaling skulde udrede til Spanien; men det kom intet igien; Gud bedret saasandt, malum omen, for Omkostning blev anvendt etc.

Blev min Sen Peder Andersen født 1623 d. 31 Aug. Søndageftermiddag, der Kloffen var hart mod 7. Under den Planet Jupiter; Mercurius var i Jomfruen, Venus i Skorpionen, Maanen i Baderen og Solen udi Jomfruen.

Anno 1623 tredie Juledag den 27de December var Kongelig Majestæt, Kong Christian den Fierde, her udi Byen og besaae Løihuset, efterat han havde været ude og besøet den Sted, som det store Orlogsskib skulde bygges paa.

Anno **1625** Torsdagen den 10de Februari var det et forfærdeligt Veir med Storm og Sne, som jeg ikke mindes tilforn i mine Dage. Den nye Spirr paa Kirken, som blev bygt 1618, og naaede fra den østre Nist²⁵⁾ mod Lillegaden, og til den vestre Nist imod Byebroen, den omblaste og faldt først paa Skolen, dernæst paa Johan Frostes Gaard, som ligger næst Skolen, item strakte sig tværs over Veilegade paa Hr. Jensees Gaard i Sandbye, og der nederslog og skamferede mere end fiorten Bindinger Huus paa Længden imod Stranden. Grundvolden af Skolen blev staaendes og havde vel (kan stee) og bleven nederslaget, havde den ikke været bygget af den gode haarde Gegetømmer; men Johan Frostes Gaard blev nedslaget udi Drag altsammen; fem Mennesker bleve ihjelslagne. — Mens det

²³⁾ Jacob Nielsen blev kaldet til Capellan i Nov. s. A., hvorefter Jørgen Lauritzen blev Skolemester indtil 1623, da han efterfulgtes af Niels Andersen.

²⁴⁾ Uden Tvivl et strandet spant Skib.

²⁵⁾ Kirkegaardsriften, der laae ved Indgangen til Kirkegaarden, for at hindre Creature fra at gaac derind.

er skeet, først at vi deraf skulle see og kiende Guds Brede for Syndens Skyld, at dersom vi ikke omvende os, da maae vi forvente saadan eller værre Straf, Luc. 13. Derfor haver Gud ladet os see syv store Plager udi dette Aar, ligesom udi fordum Tid, over de 7 Menigheder, som vi kunne læse om udi St. Hanses Aabenbaring. 1. Den første er om Religionens Anfegtning, thi Papiisterne have hemmeligen havt deres Speidere udi Niget, som skulle forføre Menigheden. 2. Den anden om Krig; thi de Svenske havde rustet sig til Strid imod os, saa at Sværdet var draget over vort Hoved, der vi meente alting fredeligt at være, og toge os intet vare derudi, hvilket gav en stor Forstyrrelse og Forjerelse i disse Niget. Herforuden haver Spindelow (Spinola) paa Keiserens eller de Spaniers Vegne ikke allene uddrevet Pfalzgreven af Böhmen, mens endog saa indfaldet alle vegne udi Tydskland, forstyrret Stæderne, fordrevet Præsterne og alle dem, som vare af den Augsburgske Confession, hvilket gav Marjag til, at Hans Majestæt for 2 Aar siden er udbragen nogen Tid lang paa de tydske Grændser; men Gud maa vide hvad Ende det endnu kan faae. 3. Den tredje Plage, som Gud haver ladet os see i dette Aar, er Hunger og Dyrtyd, thi en Skieppe Guede gaalet 1 Dlr., en Skp. Rug 4 $\frac{1}{2}$ og en Skp. Byg 3 $\frac{1}{2}$ r. 4. Er stor Skrebelighed af hidtige Pestilensgiste og andre Syger, hvoraf mange ere hendøde baade her og andensteds. 5. Stor Torke og Heede, ja saa stor, at de fleste Brønde have været tomme for Vand, hvorudover Græsjet saavel som Kornet er henjouudet. 3 Aar er Leidemarken²⁶⁾ uslaget opgiven, hvilket er ikke skeet i vor Tid tilforn; Dvæget haver lidt ganske stor Trang for Vand, kunde ikke faae Vand paa en halv eller heel Müls-Weis nær mange steds, hvorover somme døde, somme ere fordarvede r. 6. Er Storm og Uveir, hvilken haver nogle Gange været saa stor i denne Winter, at der er stor Skade skeet, ikke allene til Vands paa Skib og Gods, men endog saa til Lands, som vi have Exempel i denne Spiir, item i den Spiir, som er afblæst til Stralsund, den Kirke som omblæste i Frederiksborg, og meget mere saadant. 7. Den syvende

²⁶⁾ Formodentlig det samme som i Vid. Selsk. Ordb. kaldes en Leidemang, og fortares ved en Mark, som hviler eller ligger udrykt.

Plage, som Herren haver ladet os see, var den store Vandflod, som paakom samme Dag Spiren faldt, hvilken var saa stor, at den gif omkring denne ganske Bye; udi Badstuestrædet, Byebrostrædet, og de andre Stræder mod Stranden kunde de roe med Vaade; udi Nødbye ere druknede mere end 400 Sifr. Dvæg; jeg vil intet tale om den anden Skade, som er skeet i Tiersted Sogn, Nebbelunde, Ringjebølle ic. item Bytto, Giedseer, Bræstoe og mange andre Steder. Til Hellighagen er omkommen 43 Guse, 7 Lader, 10 Kornspiger. Møkkhuset for Traveminde er bortskyllet med Stykker og alt, og meget mere, som vi ikke endnu have spurgt²⁷⁾. Disse forbernelde Plager haver Gud ladet os see i Mar, at vi deraf, saavel som af de forrige Tegn, som vi have seet baade paa Himmelen og paa Jorden, skulle opvækkes til Boeniteng i Lide, den Stund Naadsens Dør er aaben. Dernæst er dette skeet, at vi deraf skulle see og kiende Guds Langmodighed, hvilken der midt udi Straffen tænker paa sin faderlige Godhed, Naade og Barmhertighed. Der det tredie kunde vi ogsaa udi deitne Spiir saavel som i andre Maader see og kiende Guds Almagtighed. Thi ligerviis som Noe blev bevaret selv ottende, der Syndfloden gif over den ganske Verden, saa ere ogsaa mange af dem bleve bevarede, som vare i lige Fare med dem, som dede, der Spiren faldt. Skolemeister laae i sin Seng paa Skolen, der Spiren faldt; Wielen ved hans Hedder, og alting paa Skolen blev nederslaget, saa nær som det Sted Skolemeister laae paa; underlig blev Hørerer og saa bevaret, formedest to eller tre Bud, som komme efter hannem, og hentede hannem derneder imod sin Willie, lidet førend Spiren faldt; underligen bleve ogsaa tvende Dreng paa Skolen hver i sit Kammer bevarede og komme ud uskadede; underligen bleve de ogsaa bevarede,

²⁷⁾ Endnu i Begyndelsen af Marts Maaned sporedes Virkningerne af dette Uveir, der, som man seer, havde været til den Grad odelæggende, at Christian den Fierde paa sin Reise til Lydsland til den nedersaxiske Kreds dag var nødsaget til, fra Bordingborg at reise tilbage til Næstved og Korsør, i Stedet for at lægge Veien over Smaaøerne, som var hans første Bestemmelse; men som han, formedentlig af Mangel paa Kærge og Skibe, ved Nødby maatte forandre. Han beskriver i et Brev til Cantseren Friis, d. Næstved d. 4de Marts 1625, de i Nødby anrettede Odelæggelser paa en lignende Maade, som de her omtales. Jvf. K. Christian den Fierdes egenhændige Breve udg. af C. Holbech. Iste Bd. S. 182—83.

som vare paa Loftet med Jorgen Snekker, men allermest underligt var det, at Jorgen Skomager og en Bartskær-Svend bleve bevarede, der Spiren faldt paa Huset, slog det i Dvæg, saa han mistede baade Hustru og Barn, Svend og Bige; ja det var underligt for Menneskene, at disse fornævnte bleve bevarede, og end mere underligt, at de bleve ikke lemlæstede eller skamferede i nogen Maade; men for Gud er det ikke underligt, thi han er mægtig til at frelse Sine midt af Faren, som der staaer Psalm. 41.

Anno **1625** er Hans Kongelige Majestæt uddragen med en stor Krigshær til at stride for Religionens Skyld imod Keiseren, eller det Romerske Rige. Bønnen, som læses af Prædikestolen paa disse Tider lyder saaledes: „Esterdi Hans Kongelige Majestæt haver nu „begivet sig uden Rigtet med en stor Krigshær til alles vor Velfærd, „og haver mange og mægtige Modstandere: da lader os hjerteligen „bede den almægtige og gode Gud, at han naadeligen vil bevare „Hans Kongelige Majestæt med alt sit medhavende Krigsfolk, be- „skandse hannem med sine hellige Engle, og bestærme hannem fra „al Skade og Ulykke, og sende os hannem tilbage igien med Gode „og Glæde for sit allerhelligste Navns Skyld. Amen!

Anno **1626** blev hørt de Fattiges Regnskab og da blev Jens Lomborre, for 3 Mars Regnskab, til de Fattige skyldig 620 Sk. D. og 1½ P .; hvorudi beregnes de 200 D., som Rasmus Jensen gav til de Fattige saa og 30 Daler for en Vod, og skal Jens Lomborre forrente de 600 D. fra St. Povelsdag 1626 til samme Marsdag 1627.

III.

Haandskriftets anden Afdeling (den første bestaaer af Navneregisteret) indeholder en Fortegnelse over den Tiende, Sognepræsten i Nakskov har oppebaaret af de tvende under Byens Sogn indlemmede Landsbyer: Abildtorp og Skalkenæs. Dette Afsnit er saaledes overskrevet:

„Den anden Tavle indeholder Bøndernes Tiende-Bog, baade af Korntiend og Dvægtiend, baade af Abildtorp (Afskildtorp) og Skalkenæs, baade af Bømandene og Huusmændene. — Saa bør da at fortændes af allehaande Jordens Grede og af allehaande Dvæg, som fødes, efter Guds og Dyrigheds Forordning og efter gammel

Sædvane, som ere: Hvede, Rug, Byg, Havre, Erter, Bønner, Føl, Lam, Grise, Kalve, Gæs, item Almisje-Korn og Mikkelsmesse-Rug, som sædvanligt er her udi Segnet. Desligeſte af Biffer, Hør og Hamp". — Herefter følger en Række Skriftsteder, hvorved Tiende til Geiſtligheden indſkærpes og ſom „alle Tiendere ſtulle vel agte“.

Denne Tavle viſer ſaaledes, hvormegget Præſten af de anførte Gienſtande har oppebaaret i Tiende for Aarene 1618 til 1629 af 3 Gaarde og 3 Huſe i Abildtorp, og af 3 Gaarde og 2 Huſe i Skalkeneſ. Til en Prove paa ſaadan Tiendes Beløb i hine Tider hiſſættes Gienneſnitſtallet af Ydelſerne for de angivne 12 Aar for en Gaard i forſtaavnte By: Af Hvede aarlig 1 Trave, Rug 14 Kiærv, Byg 2 Traver og 4 Kiærv, Havre 11 Kiærv, Erter eller Biffer 1 Skieppe;²⁸⁾ af Bønner, hvoraf for de fleſte Gaarde kun enkelte Aar er faldet Tiende, 2 a 3 Kiærv; af Hør, hvoraf der endnu ſieldnere findes anført Tiendeafgiſt, er i et Aar ſvaret 1 Kiærv, i et andet 10 „Stuer eller Bruder.“ — Tienden af de ovenfor nævnte Creature beregnedes af dem alle under Cet, og ſvaredeſ i Lam og Grise, ſaaledes at naar der i eet Aar er født 1 Føl, 16 Lam, 4 Grise, 2 Kalve, i alt 23 Stykker, ſvareſ af de 20 2 Lam, eller 1 Lam og 1 Griis, men de 3 tiloversblevne Stykker ſættes paa en Reſtanceliſte og regnedes med til det næſte Aars Fodſler. Iøvrigt er 2 a 3 Stykker hvad der ordentligviis aarligen ſvaredeſ. Af Gæs ydedeſ aarligen af en Gaard tvende; i Almiſſe-Korn 2 Skiepper, og i Mikkelsmesse-Rug 1 Skieppe, hvilken Afgiſt dog kun ſvaredeſ af 7 Gaarde i Abildtorp, uden at man oplyſes om Grunden til at den 8de, Hans Ipfønſ, var fritaget²⁹⁾.

²⁸⁾ Her findes anført for enkelte Aar at være ydet „2 Hauer fulde“.

²⁹⁾ Med Henſyn hertil er det uden Tvivl, at der i en „Fortegnelse over

Huusmændene have, som man seer, oftest accorderet eller affundet sig enten med Penge, eller ved en Afgift i en enkelt Kornsort, navnlig Byg; desuden ydedes et Lam i Fætiende, en Gaas og en Tønde Landgildebyg.

IV.

Det tredie og fjerde, samt fiette til niende Afsnit (det femte indeholder Provsten Hr. Josts' ovenfor meddeelte Optegnelser) ere Fortættelser af det andet, og angaae hvad Byen selv i det nævnte Tidsrum (1618—1629) har svaret sin Præst i Tiende og i Præstepenge. De tvende første (3die og 4de) indeholde nemlig Registre over den ydede Tiende, deels af de Borgere, til hvis Eiendomme laae Jord, deels af Borgemestrenes og Raadets Embedsjorder; det 6te, 7de og 8de Afsnit ere Fortegnelser over hvad de forskjellige Classer af Borgere betalte i Præstepenge; og det 9de den saakaldte store almindelige Tavle over alle Borgernes Navne, hvori deres Omflytninger i Byens forskjellige Noder ere noterede; formodentlig for at Præsten kunde kontrollere Nodemestrene, der indcasserede Præstepengene. En lignende Tavle over de til Sognet hørende Bønder, som efter en Specification over Haandskriftets Indhold, der findes S. 1007, skulde følge under No. 10, er ikke optaget i denne Bog.

Tredie Afsnit intimeres saaledes:

„Den Tredie Tavle indeholder Borgernes Bygtiende, som de give udi Skieppen aarlig af deres Jordegaarde, som er to Skiepper Byg af hver Jord. Og ere de tilhaabe ungefær 200 Stykker Jord

den Jord, som ligger i Markerne« (Haandskr. S. 89) kun regnes 10 »Hovedgaarde« (Bondergaarde) og 5 Gadehuse for Abildtorp og Skalkenes tilsammen.

eller Gaarde med Jorde³⁰⁾. Her skal man agte adskillige Dierdinger og Roder. Thi denne By skiftes udi 4 Dierdinger, som ere Søndergade-, Vester-, Nerre- og Tillegade-Dierding. Og udi hver Dierding er tvende Roder, som er tilhøbe 8 Roder.“ — De enkelte Roderes Beliggenhed og Grændser findes dernæst noiagtigt beskrevne.

Antallet af Gaardene i Nafstov med Tilhiggende af Jord var paa den Tid altsaa, som anført, med et rundt Tal 200, noiagtigt 204, hvilke samtlige under Ciernes Navne ere opførte i Tabellen med Rubrikker, hvori Præstationerne for hver Aar findes affrevne. Da der gif 2 Skiepper af hver Gaard, beløb den hele Tiende sig til 68 Tønder à 6 Skp., eller som man dengang heller regnede 17 Pund Byg³¹⁾, der synes almindeligt at være svaret in natura, seldnere i Penge med 2 $\frac{1}{2}$ R. eller med 24 β lybst. Restancer spores ikke iunderligt hverken her eller andensteds i Indtægtslisterne. Hr. Berles stifter lader overhoved til at have været en Mand, der sørgede for at erholde hvad ham tilkom, og ikke skiottede om at have tilgode; og han synes at klage over heelt Skind, naar han etsteds i Anledning af Beregningen over sine Indtægter ved en Totalsum bemærker: „om man kunde faae det Alt“.

I den følgende Table eller den saakaldte Raadmands Table, handles om den Tiende, som Borgemeistere og Raadmænd gave af deres Sæd, „enten udi denne (o: Nafstovs) Mark eller udi Skalkenes Mark“, hvilken Tiende blev ydet i

³⁰⁾ Jfr. Rhede: Koll. og Kall. Hist. 1 D. S. 112, Noten: „En Gaards Jord udgjør $\frac{1}{3}$ af en Tønde Hartorn. Disse Par hundrede Gaardsjorder til Byen kjøbes og bruges af Indbyggerne, som deraf skatte til Kirken et Par Skiepper Korn og nogle Mark i Penge til Sognepræsten af hver“.

³¹⁾ Efter det saakaldte Kornmaal, der var liget det siællandske, var den Tid 1 Tønde af alt Slags Korn 6 Skiepper, 1 Pund Byg 21 Skp. eller 4 Tdr., et do. Rug eller Hvede 20 Skp. eller 3 Tdr. 2 Skpr., 1 do. Havre 10 Skpr. eller 6 $\frac{1}{2}$ Td. 1 Skp. (Jfr. Arnt Berntsen Danmarks og Norges frugtbare Fertighed. 4de Bog S. 489.)

Kiærven, og ikke, som Tilfældet var med Borgernes, i Skieppen. Første og anden Borgemester svarede respective af deres Jorder i Skalkenes (à 2 Pund Lands Størrelse) aarlig efter Accord 4 Skiepper Byg, og af deres i Nafstov Mark beliggende Jorder (à 3 Tønder, eller 1 Punds Størrelse) ligeledes hver 1 Td Byg. De fem Raadmænd, hvis Embedsjorder af 1 Punds Størrelse alene laae i Skalkenes, svarede aarlig 2 Skiepper og Raadstueskriveren, af 2 Pund Land samment, 14 Skiepper. Hele Beløbet af Tienden, som Byen havde at udrede til Præsten, var altsaa mellem 18 og 19 Pund Byg.

Af Raadmændenes Tavle erfarer man tillige, af hvem Nafstovs Dyrighed i denne Tid har bestaaet. 1617 var Bo Laurigen første Borgemester, Carsten Nielsen Holdensen 2den Borgemester; Anders Madsen ældste Raadmand, Knud Andersen 2den Raadmand, Hans Bosen 3die, Niels Kræmmer 4de og Oluff Brynnelsen 5te. Bo Laurigen døde 1621, hvorefter Carsten Holdensen forfremmedes til første Borgemester og Raadmand Hans Bosen blev 2den Borgemester og Mads Bergen blev Raadmand.

Over Præstepengene haves Beregning i 3 særskilte Tavler (den 6te, 7de og 8de), efterjom de gif af „Hoyedgaarden“, som det hedder, d. v. j. af de Gaarde, hvortil var Tilliggende af Jord, og som der ogsaa svaredes Tiende af; eller de ydedes af de saakaldte „Huusfolk“ 3: Indsiddere; eller endelig af „Boderne“ 3: Huse uden tilhørende Jord. De betaltes i 2 Terminer, til Paaske og Mikkelsdag, med 4 eller 2 ß hver Gang efter Ydernes Formuesomstændigheder og indsamledes af Rodemesterne, hvis Indbetalinger til Præsten ligeledes findes optegnede, og hvoraf fremgaaer, at deres i Hr. Berkestifters Embedstid aarlig stigende Totalbeløb har

været for 1618: 36 Daler 8 β , for 1623: 39 Daler 3 \mathbb{L} 6 β , og for 1628 omtrent 46 Daler.

Hovedgaardenes Antal er ovenfor anført at være 200; af Boder fandtes halvandet hundrede; og da man kan regne at der i hver af disse Gaarde og Boder levede en Familie, faaer man saaledes det Resultat, at disse Antal i Nafstov i bemeldte Tid var omtrent 350; hvorefter Byens Folkemængde, naar man anslaaer Familien til 5 Personer, skulde beløbe sig til henved 1800. Indsiddernes Antal var kun ubetydeligt, det verlede fra nogle og tredive til nogle og fyrgetyve Personer; og at det ikke altid er gaaet til paa den ordentligste Maade med Præstepengenes Inddrivelse hos disse, sees af en Bemærkning ved Slutningen af Aaret 1818, hvor det, i Anledning at der kun for 8 saadanne Personers Vedkommende findes Rigtighed for denne Præstation, hedder: „Flere Huusfolks Navne kunde vi ikke bekomme udi det Aar 1618. Derfor ville vi hermed paa denne Tid være fornoiet, og saa kortelig beslutte dette Aar.“

Med Hensyn til Boderne kan endnu den Bemærkning gøres, at de fleste synes at have været i de mere formuende Borgeres Eie, af hvilke de udleiedes til de uformuende. En Lauritz Jensen har saaledes eiet 18 Boder, og Lauritz Skriver 16 Boder. Dgsaa Præsten, Hr. Perlestikker, var Eier af 6 saadanne Smaahuse, beliggende i Klostergade, hvoraf han i 1624 oppebar en aarlig Leie af omtrent 12 \mathbb{L} pr. Bod; i Aaret 1628 derimod 23 o 24 \mathbb{L} ; altsaa det dobbelte.

V.

I de følgende Tavler (o: den 11te—16de og 20de) komme vi til de egentlige Ministerialia, nemlig Fortegnelser over Communicanter, over dem som berettes paa Sygefengene,

over Børn, som døbes, Trolovede, Egteviiede, Døde og Begravede, samt over Kirkegangskoner; hvortil slutter sig i den 19de Tavle Liste over dem, som have standet aabenbare Skrifte, samt over dem, som have eller gives Skudsmaal. Ligesom de foregaaende Tavler indledes ogsaa enhver af disse med passende Skriftsteder og Forklaringer; saaledes findes her i de 3 Tavler, der angaae Communicanter, Berettede og Døbte, en Udvikling af Sacramenternes Betydning, der som Prove paa den Tids theologiske Raisonnement af en Præst, temmelig jævn i sin Lærdom, og paa Grund af den Tendants, der udtaler sig i samme, kan fortjene at bemærkes. Efter nemlig i den 11te Tavle at have omtalt „de Parter og Stykker, som Sacramenterne indeholde“ paa en Maade, som man ikke skulde troe kunde misforstaaes eller udlægges som andet end den rene lutheriske Lære, finder Forfatteren alligevel, at han i den 13de Tavle bør gientage det tidligere Sagte: „fordi det er høiligen fornødent at vide saadant, efter som vor Salighed staaer derpaa“. Men i den Fremstilling, han nu giver os, skærpes Udtrykket i den lutheriske Forklaring af Sacramentet saaledes, at den tillige skal være en Advarsel og Indsigelse imod den Calviniske Lære. Man maa i denne Henseende erindre, at Hr. Berlestifter havde 2 Aar tilforn, 1616, oplevet at see sin Biskop, Hans Knudsen Beile i Odense, hvis Skiebne han selv berører i sine Commentarier (ovenf. S. 157) dømt fra sit Embede for Krypto-Calvinisme.

„Der er 4 Parter, (hedder det i bemeldte Indledning), udi hvert Sacramente, hvilke hænge saa tæt tilfammen, at Sacramentet ikke kan være, om nogle feiler: I. Den første Part er det uadvortes og synlige Element, som betegner og frembær os det Himmelske og Uynlige. Thi det uadvortes og synlige Element ikke alene betyder, som nogle vrængelige menner, mens endog saa retteligen frembær. —

Saa haver da Gud forordnet: 1) Udi Omstørelsen³²⁾, at man skulde med en Kniv omstørelse forluden paa Drengene, som vare 8 Dage gamle, og denne udvortes Omstørelse ikke alene betydede Herrens Pakt, men endog saa tillige exhiberet og frembar samme Guds Pakt om den tilkommende Messia. 2. Udi Paasfelammens Sacramente havde Gud forordnet et Væderlam, Nar gammelt, uden Lyde, hvilket skulde slagtes og ædes om Paasfen. Dette udvortes, jydige Paasfelam ikke alene betydede, men endog saa retteligen exhiberet og frembar Israelliterne den sande Guds Forjættelse og det rette Guds Lam Christo, som skulde slagtes og offres paa Korset for al Verdens Synder. 3. Udi Daaben haver Christus forordnet Vand, Joh. 3. hvilket ikke alene betyder, men endog saa frembar Christi røde og Rødensfarvede Blod; thi ligesom Vand kan afstøe Skarn, saa kan Christi Blod afstøe Synden. 4. Udi Altarens Sacrament haver Christus indstillet Brød og Viin, hvilke ikke alene betyder, men ogsaa frembar det sande Christi Legem og Blod; thi ligesom Brød styrker og Viin forlyster Legemet, saa styrker og forlyster Christi Legem og Blod Sielen. — II. Den anden Part af Sacramenterne er Guds Ords Opregnelser; thi Augustinus siger, at naar Ordene komme til Sacramenterne, saa bliver det Sacramente; Men her skal man retteligen agte, at Præsten ikke kan med sin Velsignelse eller Opregnelser give Testamentet Kraft, men allene opregner den Kraft, som Gud haver givet den tilforne. — III. Den 3die Part er den ganske Indstikelse og Gierning. Saa er derfor ikke Vand, BARNET, og Ordens Opregnelser Sacrament, uden Præsten døber BARNET (eller in casu necessitatis nogen udi Præstens Sted.) Thi al den Forordning, som Christus haver indstillet den bør at holdes. — IV. Guds Befaling: Døber dem, æder, drikker; gjører det i min Ihukommelse. — Disse 4 Parter fuldkommer alle Sacramenter, hvad heller de Gode eller Onde bruge dem. Lader os derfor omstørelse Hjertet. Deut. 10. Gøre et aandeligt Offer. Psal. 51. Døbes med den Helligaand Joh. 3. og Tro. 12.

³²⁾ I den 11te Tavle er bemærket at Sacramenterne ere 4, nemlig: „Omstørelsen, Paasfelammet, Daaben og Herrens Nadver. Thi udi det Gamle Testamente brugte de Omstørelsen og Paasfelammet, men nu i det Ny Testamente bruge vi Daaben og Herrens Nadver“.

Saameget af Indledningen. Af Tavlerne selv seer man, at der paa den Tid ugentlig har været to Gange Altergang i Nakkø, nemlig Søndag og Onsdag, og at Halvdelen af Communicanterne skiftedes af Præsten, Halvdelen af Communicanterne, naar ikke den ene af dem var forhindret, hvilket da anføres tilligemed Grunden til Forhindringen. Hr. Perleskriver har især i en vis Periode ikke saaielden havt Forfald, ikke blot formedest andre kirkelige Forretninger, eller naar han „studerede til Prædiken“, men ogsaa f. Ex. fordi han havde Fremmede, var forhindret ved egne Sysler, eller var til Barsel hos Nabopræsten Hr. Lauritz³³⁾. Naar Communicanten ikke var Sælesørgeren bekendt, maatte han legitimere sig ved sit Studemaal, og unge Mennesker, der første Gang søgte Herrens Bord, synes først at være blevne examinerede. Saaledes anføres etsteds: „Johan Bruns Arbejdsdreng, Dirik Mortensen, som ikke tilforne havde været til Guds Bord, men kunde sin Bornelærdom smukt“. Nogle enkelte Gange har der ingen Altergang været paa de bestemte Dage, og Grunden bemærkes da oftest f. Ex. „Paa denne Tid var den største Part af Folket til Halsed Marked“; eller „Paa denne Tid var ingen Communicanter, kanskee fordi Brylluppet var i Ugen tilforne“. Ellers communiceredes hver Gang af 30 til 50 Personer, med Undtagelse af Vinterdagene, da Antallet var ringere. Døffer eller Betaling til Præsten for Skriftemaal og Nadverens Uddeling fandt ordentligviis ikke Sted; men uden Exempel er det dog ikke, uagtet det ved Necessen af 1615 strengelig forbydes. For Beretninger see vi, at der endog temmelig almindelig er erlagt Betaling, som varierer fra 1 R til 1 Crone eller en Daler R.;

³³⁾ Saaledes 1619, 6 Oct. „Hoc tempore impeditus eram, convivis Matthia & Joh. Simonis.“ 1620, 8 Apr. „Jeg var i Marken, og kunde ikke komme tidlig nok hjem.“

Borgemeister Karsten Nielsen er etsteds antegnet for 3 Daler R.³¹⁾.

Ved de Berettede bemærkes om Vedkommende senere ere blevne karste eller ere døde; de Forstnavnte tegnes med et R „som er Tegnet paa dem, der blive tilpas igien efter Levens Tegnet“, de sidste ved et +. To Gange er istedet for disse Marker tegnet et Sværd, som skal betyde at den, der har modtaget Sacramentet er bleven henrettet. Begge disse Ulykkelige vare Qvinder, som fødte i Dolgemaal og aflivede deres Born. Om den første læse vi i denne 12te Tavle, at 1620 d. 24de Quintilis (saaledes benævnes som oftest Julii, ligesom August Sertilis) „berettedes den Qvinde ved Navn Maren, som formyrde sit Barn til Johan Bruns; hun udlagde En ved Navn Hans Pedersen paa Kierstrup paa Thorsing“. Og i den efterfølgende 16de Tavle, tabula sepulcorum, see vi fremdeles angaaende samme Sag, at der den 22de s. M. er begravet „et spædt Barn, som Johan Bruns Tjenestepinde ved Navn Maren Jorgsdatter fødte om Natten ved 12 flet og myrdede det; blev strax i samme Stund aabenbaret og blev sat en Bolt paa hende i Sengen; hun blev siden henrettet Mandagen den 7de Sertilis“; altsaa 16 Dage efter at Forbrydelsen var begaaet, hvilket kan kaldes kort Proces.

Den anden Barnemorderiske hed ligeledes Maren og var en Søster til Oluf Kofs Hustru; hun fødte sit Barn paa Bolden ved „Munddeleu“, som det hedder, og kastede Fosteret i Fæstningsgraven, hvor det blev fundet d. 17de Marts 1623 og begravet paa Byens Kirkegaard, i „Omgaengene“. Mistanken faldt ikke strax paa Maren, hvorimod et Fruentimmer ved Navn Gunder blev arresteret i Byfogden Jens Udjens Hus, hvor hun den 5te April fødte et dødfødt Barn,

³¹⁾ Daler R. d. e. Rigsdaler, forskjellig fra Slettedaleren.

og saaledes disculperet atter løslodes, men døde saa Dage efter. Maren, som Undersøgelsen derefter rettedes imod, blev „affugget“ (henrettet) allerede den 21de April. I de 8 Aar, som den 12te Tavle omfatter (1619--26) ere disse de eneste Exempler paa Forbrydelser af den Art, som have gjort For-
dring paa Siælesergerens Virksomhed. Derimod sees det, da Dvinder i Barnsnød gierne i de Tider have taget Sacramen-
tet, at Leiermaalsbroden, uagtet den stedfindende Kirketugt, just ikke har været meget sielden; men dette vil nedenfor nærmere blive omtalt.

Saa indlysende man skulde troe det maatte være, at Sa-
cramentet ikke ber rækkes Affindige, i hvilken Henseende des-
uden Kirkeordinantsen af 1537 indeholdt Forbud, saa finder
man dog, at dette er skeet, og at en „Taabelig“, nemlig en Pige
ved Navn Anne, er bleven berettet. I øvrigt indeholder Tavlen
adskillige Efterretninger om Bedkommendes Personer og deres
Sygdom, samt derines Anledning og Beskaffenhed, hvilke dog
overhovedet ere ubetydelige. Ved saadanne Tilfoielser, som
findes i alle Bogens forskjellige Registre, eftersom der er større
eller ringere Leilighed dertil, er der kommet lidt Liv ind i de
schematistiske Fortegnelser; undertiden kan ogsaa en eller an-
den af disse Efterretninger indeholde Antydninger til en Sag
af nogen Interesse. Saaledes bemærkes om en Mikkil Tom-
mermand, der nævnes i Anledning af en kirkelig Forretning,
at „han arbejder paa Slottet“, og samme Mand kaldes et
andet Sted „en af Kongens Tommermand“. Spørgsmaal
er, hvilket Slot her menes? — Det gamle Ravnøborg,
der var anlagt paa Dens nordlige Kyst overfor Feise, laae
forlængst i Ruiner. Derimod vilde det være interessant, om
man kunde troe, her at have et Bink om, at man endnu i
i 1625 tænkte paa at vedligeholde Engelborg, der var
befæstet af Kong Hans i 1510 paa den saakaldte Slotte i

Albuefiord, men som skal være overgivet til samme Skiebue som Ravensborg, da Byen 1629 blev befæstet, fordi det meentes usuldføremment at opfylde sin Hensigt, at forsvare Indløbet til Naffkø. (Vef. Pontoppidan's Atlas. III. S. 283). Af flere Kongebreve i de, i Geheimearchivet bevarede saakaldte Smaalandske Registere og Tegnelser fremgaaer: at Kong Christian den Fierde paa den her omhandlede Tid ved sin Skibsbygger, Mester Daniel Sinclair (Vef. Christian IV. egenhændige Breve, udgivne af Molbech. I. S. 75) har ladet bygge Skibe, eller i det mindste eet Skib paa Slotsøen, og ladet anlægge et Bærst paa denne Ø. Det var dette Sted, hvor det ovenfor i Hr. Perlestuffers Commentarer omtalte store Orlogsskib skulde bygges, og som Christian den Fierde var ude at tage i Diesyn, da han i Aaret 1623 var i Naffkø; ligejom der med den oftere i Tavlerne forekommende Benævnelse „Kongens Karle“ uden Tvivl maa menes Matroser og Haandværksfolk, som have gjort Tjeneste paa Bærstet. Til Forsvar for et saadant Anlæg kunde behøves Befæstninger, og det er derfor ikke usandsynligt, at man endnu paa denne Tid har holdt Engelborg nogenledes vedlige, og først da Bærstet ikke brugtes mere, har ladet det ganske forfalde. Dette bestrives ogsaa ved et Sted i en af de følgende Tavler, hvor „Skipperen paa Slottet“ nævnes³⁵⁾. — Det er gierne Ulykkestilsælde, der giver Anledning til de oplysende Tilfælselser i Tavlen over Berettede: f. Ex. at en Mand i Slagsmaal er kommen af Dage, eller et Træ i Skoven har knuust en Anden. Etsteds læse vi, at et Par

³⁵⁾ Det interessante Kongebrev til Lehnsmanden paa Halsled-Kloster, Jørgen Grubbe, af 19de Mars 1621, som indeholder Planen til Skibsværstet og giver et Begreb om dets Indretning og Udstrækning, fortæller vel, at det nedenfor meddeles i sit væsentlige Indhold, hvilket tydeligt ved Stil og Tone vidner om, at Brevet er udgaaet efter Dictat eller Udkast af Kongen selv. Det findes i de ovenfor omtalte Smaalandske Tegnelser Nr. 6.

Ægtefolk blive berettede, nemlig Claus Skomager i Vindeby og Hustru, „hvilke bleve om Lørdagen ynkeligen skamserede af det Krudt, han stod Ild udi til Mathias Bereders“.

Den 13de Tavle indeholder, som ovenfor anført, Fortegnelse over Døbte for Aarene 1618—1626; med Hensyn til Aaret 1627 henvises mod Slutningen til „den nye Hovedbog“ (maaskee en officiel Kirkebog). Foruden Barnets Navn anføres kun Faderens, men ved de uægte Børn Moderens og den udlagte Barnefaders. De ægte Børn døbtes om Søndagen til Hoimesse, de uægte til Troprædiken, eller om Onsdagen. Den 7de Sept. 1623 var Hr. Perlestuffers egen Søn til Daab, i hvilken Anledning Kirkebogen er tilføiet en vidtløftigere og mere høitidelig Forklaring: „Dominica 13 trinit. blev min Søn Peder Andersen christnet af Hr. Anders Krag. „Hans Faddere vare: Hans Bosen, Borgemester, Niels Madsen, Raadmand, Mads Bergen, Raadmand, Jørgen Møller, „Kirstin Hammers, Else Smidts, Birethe Bolsdatter, Bolied „Togers. Han blev født 8de Dagen tilforne, som var den „31te August, om Aftenen der Kloffen var hart ved syv. „Gud styrke hannem med sin hellige Aand, at han maa fremvære udi Alder og Raade baade hos Gud og Menneffene. „Hans Fadder gave var 20 Daler; den anden Foræring var „30 Daler“. — Ellers udgjorde Dfferet for Daabsforretningen fra nogle Skilling indtil et Par Daler. Ved uægte Børns Daab offredes ikke.

Til Side 176.

Jørgen Grubbe fik Brev adskillige Grinder om Skibsbygning anrorende.

„B. G. T. Vi bede dig og naadigst ville, at Du nu strax lader oprette og forfærdige et Huus der ved Engelsberg paa vort Land Laaland, som til Tommermand, Borer, Saugstaver og Baadsmænd, som

arbejde paa det Skib, vi der sammesteds naadigst ere tilfunds at ville lade opfatte, kan bruges som efterfølger. Først en Længde, tyve Binding Huus, som samme Folk skulle ligge udi og faae Mad udi, og derudi skal gøres to store Ildsteder, som Folkene kunne sidde om Vinteren runden om Ilden at varme dennom. Over hvilke to Hyssteder ville gøres to Gøser op giennem Taget, saa Folkene kunne bare dennom derinde for Regen, og kunne samme Gøser klines med Leer. Kof skal der gøres en Smede, fire Bægge-Rum viid, hvorudi skulle mures to Gøser op igiennem Taget. Kof hos samme Smede vil oprettes tre Bægge-Rum Huus, hvorudi Smeden med hans Folk kan have de to til deres Bærelse, og den tredje til Bæggerum til sit Føtalle. Kof skal oprettes fire Bæggerum til Skriversen, hvorudi han de tvende Bindinger kan have til sin Skriversen og Bærelse, og udi de andre tvende kan han have hvis han dagligen skal udgive til Bygningen. Og skal der gøres en Skorsteen udi samme Skriversen. Sammeledes skal ogsaa oprettes fire Bindinger Huus til Mesteren; de to kan bruges til hans egen Bærelse med en Skorsteen udi, og de andre to til hans Føtalle, Instrumenter og Redskaber. Kof skal bruges til Kof og Kieldersvend otte Bæggerum Huus, til at tage udi og have Føtalle udi, hvor skal gøres til Koffen en stor opmurede Skorsteen at tage udi. Kof to Bæggerum Huus at bruges til en "Naffleboe" (?), som kan sammenslaaes og tælles med Døler. Smeden skal tælles med Tegl for Fære Skuld; De andre Huus med Døler eller Tegl, eftersom Du det bedst kan bekomme for ringeste Beføstning, som muligt kan være. — Derfor vilde vi ogsaa at Du Byggestedet, hvor Skibet skal oprettes (Bantestovken) lader forfærdige, eftersom det af Mesteren bliver affuuet". o. s. v.

Alf de efterfølgende Tavler handle den 14de og 15de om Trolovede og Ugteviiede, saaledes at den sidste simpelthen angiver de Viedes Navne³³⁾, men den første tillige indeholder de

³³⁾ Mellem de Copulerede har jeg kun fundet tvende adelige Par, nemlig Joachim Graabo og Maren Steensdatter, der bleve viiede d. 15de Mai 1625, og Erik Steensen og Barbara Murmann, der viiedes d. 2den Decbr. s. A. — Jørgen Grubbes Brøllup med Kirsten Benfermann, som skal have staaet i Naffstov i 1618 findes ikke anført i Tavlen. (Jfr. Bedel Simonson, om de danske Ruder. II. S. 248).

af Vedkommende tilveiebragte Beviisligheder for at de kunne indgaae et gyldigt Egtteskab. Denne fra Catholicismen arvede Sik, at dele Egtteskabets Indgaaelse i tvende høitidelige Acter, hidrorte uden Tvivl fra den i den canoniske Ret gieldende Anskuelse, at det blotte consensus³¹⁾ var tilstrækkeligt til at stifte et Egtteskab, og i saadan Egenkab, da det maatte medføre Retsvirkninger, ogsaa behøvede en vis Solennitet. Reformationen bibeholdt Trolovelsen, der i den danske Kirke ikke hævedes før i A. 1799, endskiøndt denne Act kun syntes at tiene til at forvirre Begrebet om, naar et Egtteskab virkelig var indgaaet. Den foreliggende Tavle indeholder flere Exempler paa, at man meente at være gift, saasnart Trolovelsen havde fundet Sted, hvorfor man flyttede sammen og levede som Mand og Hustru. Lovgivningen betragtede dog Egtteskabet først som fuldbyrdet ved Vielsen; og alle Love, ligesaa Frederik d. 2dens Ordinants om Egtteskabsfager af 1582, forbød derfor Trolovede Samlevnet. Dette var i og for sig rigtigt. Trolovelsen var efter sit Væsen verdslig, og den Contract, der stiftedes ved samme, af juridisk Natur; derfor kunde den hverken vilkaarlig hæves af en af Parterne eller holdes i Kraft, naar den leed af saadanne Mangler, der overhovedet gjøre en Contract ugyldig; men paa den anden Side ei heller danne Grundlag for et Forhold, der hører Sædeligheden til. Den var intet borgerligt Egtteskab. Det var først Vielsen, der hævede den ud af den juridiske Sphære, og gav den en sædelig Charakter, hvilken man dog ikke vil frakende det borgerlige Egtteskab.

Til Trolovelsen samledes Parterne enten i Kirken, navn-

³¹⁾ Consensus cohabitandi et individuam vitæ consuetudinem retinendi.

ligen i Sacrifftet — som efter en senere Lovbestemmelse, Trd. 9 Marts 1650 hertil skulde benyttes — eller i Brudens Hiem, ogsaa undertiden hos Præsten, for hvem de fremlagde deres Skudsmaal til Dphlysning om deres foregaaende Levnet, og, saafremt de ikke vare ham bekiendte, eller tidligere havde været gifte, Beviis for at der ingen Hindring var for deres Ægteskab. I Regelen stilledes Forlovere; undtagelsesviis lod man sig dog noie med Bedkommendes Ged. Om en Brud, som havde godt Skudsmaal fra sin Fødeby, og andensteds fra, at hun havde stiftet sig vel, men ikke at hun var ubehindret for Ægteskab, hedder det: „jeg troede hende paa hendes Ged“. — Trolovelsen skulde efter Lovén ske i Overværelse af fem Vidner. Disse anfører Hr. Perlestifter dog kun undtagelsesviis; men altid naar de vare af Adelen. Det var Brug i den Tid, at adelige Huse, naar deres Piger gistedes, holdt deres Bryllup, hvorved da ogsaa gjerne flere af Standen vare tilstede. I det Tidsrum, Haandskriftet angaaer, findes her bemærket tvende saadanne Hoitideligheder i Nafstov. I Mar 1621 holdtes Bryllup for Hr. Jørgen Jacobsen, Sognepræst udi Svanninge i Tyen og Bodild Nielsdatter, samt for Niels Laurigen og Vivife Jakobsdatter. Herom hedder det i Trolovelses-Tavlen: „Deres Trolovelse er os ubevidst; „men B. Fru Elizabeth Rosensparre paa Krenkerup³⁵⁾ „giorde deres Bryllup her paa Nafstøvs Raadhuus, for sine „Pigers Skyld, hun gistede fra sig. De bleve viede her „udi Kirken d. 21de Sondag efter Trinit., som indfaldt den „21de Octobris; og var her af Adelen, Herremænd: Cor-

³⁵⁾ Fru Elizabeth Rosensparre var Enke efter Axel Brahe til Krenkerup. Hun blev Aaret efter, 1622, gift med Palle Rosenfranz, som navnes nedensfor og var Lehnsmænd paa Verdingberg Slot.

„siß Rud³⁶⁾, Marcus Bilde, Jørgen Grubbe³⁷⁾,
 „Jesper Grubbe³⁸⁾, Palle Rosenkrantz, Borchard
 „Rud, Holger Bilde³⁹⁾“. — Et andet lignende Bryllup
 fandt Sted 1624, nemlig for Hr. Jacob Nielsen
 Snede og Mette Nielsdatter, samt for Peder Joensen og Kir-
 sine Gribsdatter, hvorom der i bemeldte Tavle er indført Fol-
 gende: „Deres Trolovelse skete paa Sæbygaard, tredie
 „Baasfedag sidst forleden, men B. Borchard Rud gjorde
 „deres Bryllup her paa Raskøvs Raadhuus Dominica exaudi,
 „som indfaldt paa den 9de Mai. Og var her af Adelen,
 „Herremænd: Jørgen Grubbe til Tostrup⁴⁰⁾, med sin

³⁶⁾ Om Corfiß og Borchard Rud see Vedel Simonsen, om de danske Ruder 2det Hefte S. 182 og 221. Corfiß Rud til Buglsang og Sandholt, var i en Deel Aar Lehnsmænd paa Hindsgavl; i 1611 og 12 deeltog han i den svenske Krig som Ritmester for det svenske Compagni. Han døde d. 4te Febr. 1630. — Borchard Rud til Sæbygaard og Utterslevgaard (det nuværende Vintersborg) var Slægten Ruds sidste Mand; han døde paa Sæbygaard i Laaland d. 20de Jan. 1617. Da den Reissag, som denne B. Rud havde i 1628 i Aaledning af at han i Utterslev Kirke havde ladet oprette en kenslig udskaaen Altertavle og en Prædikestol, hvis Forziringer gave Bispeppen Hans Mikkelssøn Aaledning til at fatte Mistanke om Beskaffenheden af Herremændens crypto-calvinistiske Meninger i Troessager, og hvorved denne i 1630 virkelig paa-drog sig en Kongelig Stævning, s. Vedel Simonsen, anf. Sted S. 222. Om Sagens Udfald vied Simonsen intet at berette, men Corpora delicti skulle endnu findes i bemeldte Kirke. — Borchard Rud, en Søn af Eiler Rud og Margrethe v. Pappenheim (hvis Bispettelse i Raskov i 1618 og 1619 omtales nedensfor) var gift med Helvig Rosenkrantz.

³⁷⁾ Om Jørgen Grubbe see nedensfor Not. 40.

³⁸⁾ Jesper Grubbe, som stode Raskrup paa Laaland, var Landsdommer.

³⁹⁾ Holger Bilde, til Søbygaard i Laaland, blev Landsdommer Aaret efter, 1622.

⁴⁰⁾ Jørgen Grubbe til Tostrup (Christiansfæde) var Lehnsmænd paa Hælsed Kloster. Han var gift med Lene Rud, hvis Moder var Fru Hildeborg Gyldenstjerne, Enke efter Knud Rud til Vedbygaard i Sjælland.

„Frue og hendes Moder, Erik Steensen, Vicentius Steensen, med sin Frue, Christoffer Steensen, „Joachim Graabo⁴¹⁾, item Fru Anna Sparre⁴²⁾, Fru Anna Brock og hendes Døtre⁴³⁾“ ic. Ved samme Leilighed holdtes ogsaa Trolovelse mellem Borchard Jensen og Karen Hansdatter, ligeledes efter Velb. Borchard Ruds Begiering „udi fornævnte Adels og mange Andres, baade Præsters og Borgeres Nærværelse“.

Man seer af disse og andre Steder i nærværende Tavle, at Præsten, som det lader, ikke har fundet det fornødent, at følge ligesaa strenge Regler, naar Forloveren var af Adels, som ellers. Ved det ovenfor omtalte Bryllup, d. 21de Octbr. 1621, tilstaaer han endog, at det er ham ubekendt, om Trolovelse overhovedet har funden Sted og ligesaa lidt er der ved bemeldte Borchard Jensens Trolovelse Spørgsmaal om Studsmaal eller anden Beviislighed; det er tilstrækkeligt, at den er begiert af en ærlig og velbyrdig Mand og foregaaer i Adelsens Nærværelse.

Et Par Udskrifter af denne Tavle turde vel fortjene, her endnu at finde Plads:

„Den 21de Juni 1618 trolovedes Oluf Ipsen Gaure og Ane Hanses. Oluf Gaure, som var Styrmand paa Anders Madsens Skib, havde boet her i Byen vel ved 40 Aar. Hans forrige onde Kone døde i Vinter. Ane Hanses haver treende Gange været gift og hendes sidste Mand døde henved 7 eller 8 Uger, førend Trolovelsen med Oluf Gaure skeete“.

⁴¹⁾ Joachim Grabow, Sen af Hans Grabow (see nedenfor Not. 50) blev, som ovenfor bemærket, gift 1635 med Karen Steensdatter, Søster til Erik, Vincents og Christoffer Steensen. Vincents Steensen var gift med Anne Holck.

⁴²⁾ Anne Sparre var gift med Lauritz Grubbe til Gammelgaard.

⁴³⁾ Anne Brock var Enke efter Landsdommer Erik Mogensen Normand til Bramslykke.

„Samme Aar d. 3die Mai trolovedes Christen Madsen og Karen Hans Krammers. Ch. M. var Eiler And's Baaren-Søn (Borned-Søn). Kjøbte sig fri fra hannem. Han haver sine rigtige Testimonia. Er en Kiebsmand“, o. s. v.

1619. „Adam Schwabe, Kandestøber og Karen Vinertes. De bleve trolovede S. Jacobi Dag, d. 25de Julii, efter Provstens Raad og Samtykke, Hr. Jenses, udi Sandby. Hun havde tilforn en Kandestøber, ved Navn Linnert von Demme. Adam Schwabe havde sin rigtig Beviis fra sin Bedehy, Penzelein udi Mecklenborg, af Hr. Nicolaus Buurmeister, Pastor eller Sognepræst der sammesteds, at han er ægte fød og baaren, item haver stiftet og staaet sig vel og er deri ubehindret for Ugtefskab udi 24 Mars Tid, som for^{re} Hr. Nicolaus haver hannem kiendt. Og efterdi han havde tilforn været trolovet (maaskee ogsaa viet, hvilket dog da var ubevidst) ved en Anden paa soldatiste Wiis, som han sagde, ved Navn Elisabeth, udi en Kirke udenfor Lübeck, ved Navn Grunnow; men for^{re} Elisabeth havde taget sig en anden Mand, en Bæversvend ved Navn Christian Mardens, ved hvilken hun blev viet af M. Adams Helms udi Peders Kirke til Lübeck, d. 11te Søndag efter Trinit. 1618, foregivende for Præsten der sammesteds, at for^{re} Ad. Schwabe var udi Danmark bleven ihjelskuffet for 11 Aar siden, efter Notarii publici, nomine Johannis Emerich, hans skriftlig Beviis, som endnu hos mig findes d. d. 31te Dec. 1618. Saadant Klage maals Trætte bekiendte for^{re} A. Schwabe baade for Biskoppen og Provsten, deelligest ogsaa for mig, sig ikke at kunde udstaae efter den lybske Lov og Met, var derfor gierne begierendes, at han paa en anden Steds maatte tage sig en Hustru, hvilket vor Provst, for^{re} Hr. Jens Bang udi Sandby, haver efter lang Veraad indgaaet, med saa Skiel, at han skulde forskaffe sig tvende standhaftige Forløstermænd, der kunde gaae imellem mig og Sagen, om der kom andet efter. Om snder er Lauritz Jensen og Jonas Hattemager, begge Borgere her udi Byen, gaaet med hannem her udi Præstegaarden og givet mig skriftlig Forløstning med egne Hænder underskrevne“.

„Jacob Pedersen Munk. Elline Knudsdatter. Trolovelsen skeete d. 5te Dec. 1619. — At Jacob Munk er lovligen adskilt fra sin forrige Hustru, Inger, som undvigte sit Ugtefskab, derpaa haver jeg Hr. Jenses Seddel i Sandby, d. d. 4de Dec.

1619, og Tommen er befreven og beseglet. Der Trolovelsen skulde stee tilspurte jeg Hans Bøsen [Vorgemeesteren] udi menige Folkes Mærwærelse, som de vare forsamlede udi Sacristiet, om han vidste nogen Modsigelse i denne Trolovelse enten paa Lehnsmandens eller Byens Vegne; men han svarede nei. — Elline Knudsdatter er barnsed udi Brandrup ved Kolding i Jylland, men hun haver stiftet sig vel som en arlig Pige efter hendes Skudsmaal d. 1612. d. 21de Mai. Hun haver været her i Byen ved en 15 eller 16 Aar, næsten udaf Barndomstid og stiftet sig vel, hvor hun haver tient; men af menneskelig Skredelighed er hun bleven loffet paa Bramstykke og befovet af Oluf Hansen, nu tienendes G. og B. Fru Anna Brod til Bramstykke, og er dog lovtligen adskilt ved hannem". o. s. v.

Mathias Sørensen, Maler. Kirstine Nielsdatter. Trolovelsen stee d. 20de Sept. 1620 hjemme i Huset af Hr. Oluf, thi jeg laae selv syg. — Hans forrige Hustru er død for en kort Tid tilforn, og hun (Kirstine) er opdragen paa Søbygaard og haver siden været her lang Tid i Byen. De trolovede sig først selv sammen og meente, at de siden maatte friligen sege Seng tilfammen; men efterdi de engang bleve befundne tilfammen, ere de begge jatte i Stokken og bødede derfor 2 Daler til de fattige; og maatte saa efter Dvrigheds Befaling strax samme Dag lade sig trolove."

Knud Jensen, Vager. Mette Hansdatter. „Trolovelsen stee d. 16de Jan. 1620. Hans Bøsen rakte mig Haand for dennem begge paa Trolovelsens Vegne, dog saa, at naar Kongesagen⁴¹⁾ er forligt, da skulle de endda begge staae aabenbare Skrifte for deres Etkierlevnet. Hun havde rigtig Beviis fra Land Holfsteen, som hun er sed: baade Skudsmaal og Præstens Beviis, at hun var ubekindret for Ugteskab. Siden haver hun været udi Svendberg, hvorfra hun havde et godt Ringsvinde⁴²⁾; udi Nyborg haver hun tient Christen Valsesen et halvt Aar, hvilken og haver givet hende et godt Pasbord. Omfæder er hun kommen hid over til Tillitje Sogn, og haver rigtig Bescleden fra Hr. Erich Sognepræst der sammesteds".

⁴¹⁾ Poderne til Kongen for deres Lodagtighedsforfeelse.

⁴²⁾ Et andet Sted hedder det om et Jruentimmer at hun har „Sognevinde“ fra sin Jodeky.

„Jens Jesen, Spillemand. Birrethe Hansdatter. Trolovelsen skeete o. s. v. — hans ferrige Hustru Anna dede for 14 Dage siden“.

„Berthel Rasmussen. Anna Madsdatter Anne. Han haver sit Vorgeskab. Hun var en Skiege og haver været mange Aar her i Byen“.

Den samme Titiel af Skiege faaer ogsaa en anden Brud. Som en Mærkelighed og et Bidrag til Datidens Begreb om en Forlovers Sinceritet, kan endnu anføres, hvad der etsteds siges om en saadan Person: „Mads Nielsen var Forlover paa hendes (Brudens) Begne, som han for nogle Aar siden havde besøvet“.

For Trolovelsesacten faldt der intet Honorar til Præsten; iffun undtagelsesviis anføres, at være erlagt af Fæstefolkene 24 β eller et lignende Beløb. Et Sted hedder det dog: „hun forærede mig med 1 Rosenobel, og han 1 Rirdaler“. Derimod anføres i Vielsestavlen altid Dfferets Størrelse, hvilket fielden er under 1 Daler, men i Regelen verler mellem 9 \mathcal{L} og 5 Daler. Undertiden stiger dets Beløb til 16 a 20 Daler. Der bemærkes gierne, hvad Brudefolkene have offret og hvad „det andet Dffer“ har været; en Gang, hvor Talen kun er om eet Bryllup, hedder det: „Dfferet begge Dage — 16 Daler“.

VI.

Den følgende Tavle, den 17de, indeholder Fortegnelse over Dode og Begravede fra Midten af Aaret 1617 til Udgangen af 1626; med Hensyn til 1627 henvises ved Tavlens Slutning til „den nye Hovedbog.“

I de Tider fulgte Begravelsen hurtigere ovenpaa Dødsfaldet, end nu er Tilfældet; undertiden fandt den Sted Dagen efter, i Regelen paa den anden eller 3die Dag, og imidlertid holdtes den saakaldte Liigvagt i Sørgehuset. Saaledes anføres 1620 som begravet: „Anders Jydes Datter ved Navn

Anna⁴⁶⁾; døde om Tirsdagen d. 29de Sextilis om Aftenen der Kloffen var 8; d. 30te Sextilis blev holdet Liigvagt over hende, men den 31te blev hun begravet i Kirken⁴⁷⁾. — Eigene jordeedes deels i Kirken, deels paa Byens eller paa det nedslagne Klosters Kirkegaard. I Kirken begravedes ikke blot Byens Borgere, formodentlig de mere formuende, men Omegnens Adelige lode ogsaa deres Afdøde nedsætte her. En Fortegnelse over de Adelige og fornemme Borgere, hvis Liig i de anførte Aar deels nedlagdes, deels bisattes i Kirken, turde maaskee ikke være uden Interesse:

I 1618 fandt i Nakskov følgende Bisættelser og Begravelser i Kirken Sted: Oluf Brynnelsen, Raadmand, jordeedes d. 29de Mai, hans Hustru Margrethe Bruns d. 16de Marts næstforhen; — E. B. Hilarius Rud til Sæbygaard d. 27de Juni; Bispen Hans Michelsen holdt Liigprædiken⁴⁷⁾; — Knud Andersen, Raadmand d. 30te Aug.; — Jørgen Pedersen Hammer, Byfoged, d. 10de Novbr. — I 1619: Borgemeester Bo Lauritzens Hustru, Ingeborg, død d. 4de Marts; — E. B. Fru Margrethe v. Papenheim til Sæbygaard d. 11te Marts; — E. B. Fru Kirstin Bensterman, B. Jørgen Grubbe Pedersens Hustru, paa Pederstrup, døde d. 21de Nov., nedsattes i Nakskov Kirke d. 5te Dec.⁴⁸⁾. — I 1620: Hans Jørgensen, Hører ved Nakskov Skole, Son af Hr. Jørgen Marquardsen i Svendborg, døde d. 3die Marts, jordeedes d. 4de; — E. B. Morten Murrmand paa Nøserstrup, som var B. Erik Mortensens Son til Bramslykke, d. 18de Marts; han var død d. 4de

⁴⁶⁾ Dette Fruentimmer var maaskee Hr. Perleskifters Svigerinde; i det mindste seer man, at hans Svigerfader ogsaa hed Anders Zyde.

⁴⁷⁾ Eiler Rud († 13de Juni 1618) og hans Hustru Margrethe v. Papenheim († 24de Febr. 1619) ligge begravne i Halsned Kirke.

⁴⁸⁾ Fru Kirstin Benstemand ligger begravet i Besterborg Kirke. (See Betæl Simonson l. c. S. 219.)

f. M.⁴⁹⁾; — Oluf Pedersen Holstebro, Medtiener ved Næstved Kirke, d. 22de Octbr. — J 1621: Borgemeester Bo Laurigen døde d. 15de Marts; — Anders Hansen Byfryver d. 14de Juni. — J 1624: Thomas Rasmussen, Byfoged d. 15de April. — J 1625: C. B. Hans Graabø til Pedersstrup d. 11te April⁵⁰⁾; — Borgemeester Karsten Nielsen død d. 21de Octbr. — J 1626: Jomfru Anne, Lehnsmanden Axel Urnes Datter, d. 14de Juni⁵¹⁾; — Provsten prædikede, præsentate episcopo.

Ved Begravelsen blev opvartet med Sang af Skolen, enten den hele, halve eller, i ringeste Grad, af 4 Pøblinge. — Dødsfødte Børn og uafloste Syndere begravedes uden „Proces“ (Ligfølge) og (som her i det mindste et Sted udtrykkelig anføres) i Omgangen af Kirkegaarden. En tydsk Smedkersvend blev begravet uden Proces, „thi han var fredløs“; en Baadsmand af Kgl. Majestæts Folk, som druknede i Graven udenfor Tillegadeport, jordeedes uden „Proces, Ringen og Prædiken“; men Grunden hertil er ikke anført. Paa den anden Side mangler der ikke Exempler paa, at dødsfødte Børn ere begravede med al Høitidelighed; men man seer ogsaa, at Tienesten ved sliig Leilighed engang er bleven afbrudt ved Forbud fra Borgemeester.

Naar Begravelsen fandt Sted i Kirken, sees, at en egen Betalingsmaade undertiden var brugelig, nemlig ikke i Penge, men i Klæde; og Hr. Perlestickers Noiagtighed og Omsorg for det Timelige har ikke undladt at udmaale dette Klæde, ikke

⁴⁹⁾ Morten Normand, Søn af den ovenfor anførte Anne Brod.

⁵⁰⁾ Hans Grabow døde paa Pedersstrup d. 28de Marts. Han skrives ogsaa til Simlegaard paa Bornholm.

⁵¹⁾ Axel Urne til Nygaard i Sixland.

blet i Allen, men ogsaa i Dvarteer, og at angive Maalet til-
 ligemed Værdien. Ved Borgemeester Bo Laurisen's Be-
 gravelse gaves 6 Allen Klæde, Allen til 4 Daler, og ved G. B.
 Fru Kirstine Benstermans Nedsættelse i Kirken „for-
 æret“ 5 Allen à 2 Daler, „thi Provsten prædikede“. Ellers
 var Pengesøffer det almindelige fra nogle Mark til nogle Daler.
 En Mand af Mars, om hvem det bemærkes, at han „døde
 i Skuden“, blev begravet paa Byens Kirkegaard; ved ham er
 anført: „Gif Giff“ (nemlig for Præstens Tjeneste).

I 1619 og 20 ligesom senere 1629, udbrod der en pest-
 agtig Sygdom i Nafflov, hvoraf mange Mennesker bortredes.
 I sin Nytaarstale 1620 har Hr. Perlestikker bemærket, at der
 fra Begyndelsen af Aaret 1619 og til Mikkelsmesse døde
 54 Mennesker, men siden da Pestilentsen begyndte, som var d.
 22de Septbr., og til Aarets Udgang døde 75 og i 1620 341,
 som var 212 flere end det foregaaende Aar, og 287 flere end
 der døde i det næste Aar. Da Smitten var paa sit Høieste,
 nemlig om Høsten 1620, bleve som oftest 3 til 4 Liig daglig
 begravede, og man finder da bemærket, at flere Liig kom i
 een Grav. — Et Schema over de hver Maaaned indtrufne
 Dødsfald i Aarene 1619 og 20 vil oplyse Antallet af de
 Døde saavel før som under Pesten, samt Sygens Udvikling og
 Forhold i de forskjellige Aarstider. Som bemærket indtraf det
 første Sygdomstilfælde i Sept. 1619, hvorfor Schemaet, til
 fuldstændig Sammenligning, Maaaned for Maaaned, med Døds-
 faldenes Fordeling under almindelige Omstændigheder, begyn-
 der fra samme Tid i det foregaaende Aar. I øvrigt maa erin-
 dres, at da der ikke i Tavlen er bemærket, hvilke der ere
 døde af Pest, og hvilke af anden Marsag, kunne de opførte
 Tal ikke opgive andet end Beløbet af samtlige Dødsfald.

	Jan.	Febr.	Marts	April	Mai	Junius	Julius	Aug.	Septbr.	Octbr.	Novbr.	Decbr.
1618	—	—	—	—	—	—	—	—	3	11	10	13
1619	6	9	11	7	4	6	5	5	4	13	32	29
1620	18	9	11	10	20	32	34	46	71	52	28	10

Nafskovs Beliggenhed ved Seen og de forskjellige Bunde, som findes i Stadens Omgivelse, have som man seer, forarsaget ikke sjelden Drukninger, baade af Borne og Born; et af disse Tilfælde oplyser os om, at Nafskov allerede dengang har havt en *Juglestang*, og altsaa formodentlig ogsaa et *Skytte-*lag; thi 1625 anfores, at Karen Ludvig's *Søn*, Hans, druknede i Stranden „ved Papegeiestangen“. At Slagsmaal, i hiin endnu raae og voldsomme Tid, ogsaa har givet sit Bidrag til Foregelse af Dodelisterne, er begribeligt. Exempel herpaa forekommer ikke sjeldent; saaledes nævnes etsteds en Mads Drager, som blev ihjelsluttet med en Hellebard, og et andet, en af Kongl. Majestæts Karle, som blev ihjelslaget af sin egen „Mat“.

Foruden de ovenfor omtalte rettede Dvinder findes her i Tidsrummet af 8 Aar (1618—1628) endnu eet Exempel paa Livsstrafs Anvendelse i Nafskov; men uden at der anfores, hvilken Forbrydelse, der har givet Anledning til Straffen, hvis Retfærdighed Hr. Perlestikker selv kalder i Tvivl, i det han bemærker: „Den 18de August 1625 blev Stephan Kræmmer afhugget paa Torvgaden; men Gud veed med hvad Ret“. — Som Exempler paa hoi Alder anfores kun tvende Dvindfolk, hvoraf den ene blev 106, og den anden 100 Aar gammel. — Om en Mand, Jens Andersen i Veilegade, der døde i sit 70de Aar, hedder det, at han havde havt 6 „ægte Hustruer“.

Hver Nytaarsdag meddeelte Hr. Perlestikker fra Prædikestolen en Udsigt over „Byens Leilighed“ og Forandring,

formedelst Trolovelse, Vielse, Daab og Død i det forløbne Aar og indførte sine Bemærkninger herom i Tabula sepul-torum, hvor de findes for Tidsrummet 1618 til 1626 incl., og hvoraf Resultaterne vil sees af efterstaaende Schema:

	Trolovede	Viede	Døbte	Døde
1618	33 Aar	30 Aar	54	121
1619	31 —	29 —	40	129
1620	32 —	33 —	36	341
1621	40 —	42 —	62	54
1622	30 —	31 —	73	56
1623	17 —	20 —	73	67
1624	21 —	21 —	69	86
1625	29 —	30 —	49	161
1626	29 —	29 —	64	87

Af denne Tavle vil man see, at Forholdet mellem Fødte⁵²⁾ og Døde ikke paa denne Tid har været det gunstigste i Nafstov. Med Undtagelse af de første Aar efter Pesten, da Fød-slerne overstige Dødsfaldene, er Antallet af disse sidste i det Hele det langt overveiende; i Aarene 1618 og 1625, da dog ingen usædvanlige Mortalitetss Grunde vides at have fundet Sted, er Antallet af Dødsfaldene endog dobbelt og tredobbelt saa stort som af Fødslerne.

⁵²⁾ Under ovenfor anførte Summa, der angive de Døbte, er naturligvis ikke regnet de Dødfødte, hvorved dog Forholdet mellem Fødsler og Dødsfald ikke bliver anderledes, end det ligesvem følger af ovenstaaende Talangivelser. Hvad de vægte Fødsler angaaer, da har jeg ved at sammenholde Tavlen over Døbte med den over Jor-bede fundet deres Antal opgjort saaledes:

1618	1619	1620	1621	1622	1623	1624	1625	1626
7.	4.	8.	8.	10.	6.	5.	4.	2.

I Gjennemsnit kommer der 6 saadanne Fødsler paa hvert Aar, alt-saa skulde herefter omtrent hver 9de af alle Fødsler være vægte.

Det er vel mislykt, og vil ikke lede til noget sikkert Resultat, paa disse Angivelser at ville støtte nogen Beregning over, hvor stor Naksøvs Folkemængde har været i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede; imidlertid turde selv kun en ved Tilnærmelse rigtig Talstørrelse have sin Interesse, og da der gives Midler til fra en anden Side at prøve det udvundne Resultat, er dettes Usikkerhed maaskee ogsaa mindre, end det ved første Blik kunde synes. Middeltallet af de anførte Fødsler for de 9 Aar er omtrent 58, hvilket, om man anslaaer Fødslerne til 3 Procent af det hele Folketal, giver circa 1900. Af en anden Afdeling i Haandskriftet, den forhen omtalte saakaldte „store Tavle over alle Byens bosiddende Borgere“, d. v. s. Familiefædre, er man i Stand til at beregne Familiernes Antal, der viser sig at have været med et rundt Tal 360, hvilket, naar der regnes 5 Personer paa hver Familie, giver 1800, hvortil endnu kommer Indsiddere eller Løgere. Man tør da vel antage, at komme det Rigtige temmelig nær, ved at sætte Naksøvs Folkemængde i de første Decennier af det 17de Aarhundrede til henved 2000.

Den omtalte „store Tavle“ giver os tillige Anledning til at kaste et andet Indblik i de naksøvste Forhold paa den Tid. Denne Tavle, der, som bemærket, indeholder Register over alle Byens bosiddende Borgere, førtes egentlig af Præsten for at kontrollere Rodemestrene som Incassatorer af Præstepengene; hvorfor alle stedfændende Omflytninger af Borgere fra den ene Rode til den anden aarlig heri noteredes. Men efter som enhver Borger nævnes efter sin Bestilling, bliver man istand til at danne sig en Forestilling om hvilke Professioner og Næringsveje der fandtes repræsenterede i Byen, tilligemed Antallet af Mestrene i enhver Profession — eller rettere, da Laugene 1613 vare ophævede, af de Personer der med Borgerstab udøvede et Haandværk. Den følgende Liste

er uddraget af Fortegnelsen over Borgerne for 1618; men det sees let, at denne af Præsten til eget Brug forfattede Tavle ikke kan lede til noget aldeles paalideligt Resultat i den Rækning, hvori den her er benyttet, og at de anførte Talstørrelser derfor kun maa betragtes som omtrentlige.

Bagere	7.	Murere	7.
Brolæggere	2.	(hvortimellem 2 „Leer- fliskere“)	
Bryggere	2. ⁵⁰⁾	Wællere	4.
Bødfere	4.	Rebslagere	1.
Bøjsmagere	1.	Køkkemagere	1.
Færvere	1.	Skensnidere	2.
Færgemænd	2.	Skindere og Fælberedere .	7.
Glarmestere	3.	Skomagere	6.
Guldsmede	3.	Skrædere	11.
Hattemagere	2.	Smede	8.
Hjulmænd	2.	Snedkere	4.
Kandestobere	2. ⁵¹⁾	Slagtere	3.
Kiedesmede	2.	Sværdfejere	2.
Kræmmere	4.	Tømmermænd	5.
Køffe	4.	Vognmænd	3.
Malere	2.	Vævere	7.

Desuden nævnes Steenhuggere, Svarere (Dreiere), Tækkere, en Skibbygger, Fiskere o. desl. Byen havde et Apothek, tvende Jordemødre og et Par Bartskærere. En af disse kan man, af forskjellige Steder i Haandskriftet slutte, har i sit Hiem havt et Slags Hospital eller Operationsstue, hvor

⁵⁰⁾ Den ene af disse kaldes „den tydske Brygger“, eller Kostøkker-Bryggeren. Bryggere, Færvere, Kandestobere og Køkkemagere findes ikke nævnte i Fortegnelsen for 1618; de ere tilsoiede efter et senere Aar.

⁵¹⁾ Desuden anføres en eller to Kandesarere, o: Kandedreiere, maaskee saadanne, der dreiede eller forfærdigede Trækander?

Patienter, der maatte underkaste sig chirurgiske Operationer, have ligget under Cuur. — Her nævnes ikke blot forskellige Spillemand, og en „Michael Organist“, men ogsaa en „Maren Zitharflaer“; ligesaa en Contrafeier ved Navn Johan, og, i en anden Tavle, en Nicodemus Binger, Instrumentist. Fremdeles anføres Stodderkongen, hvis Hustru Hr. Perlestikker kalder „Staaderdronning“) og en Archeliemester, eller Dpsynsmanden ved Byens Toihuus, hvorom der i Commentarierne (see ovenfor S. 162) læses at det var taget i Diebyn af Kong Christian den Fierde⁵⁵⁾. Ikke heller har Byen manglet Procuratorer, (?) eller som de kaldes „Skrivere“. Der nævnes to saakaldte „Bysskrivere“, en Jacob „Tingskriver“, og desuden en Lauriz og en Jens Skrifer. Et Par Personer med Tilnavn „Brændeviin“, nemlig en Mads og en Jens Brændeviin, have formodentlig brændt Brændeviin og havt Udsalg deraf; en anden, der kaldes „Christen Krumfage“, har vel handlet med Bagværk, hvilket ligeledes berettes om „den tydske Annife i Klostergade“.

Det er ovenfor bemærket, at der oftere i Haandskriftet forekommer Benævnelsen „Kongens Karle“ eller „Kongens Skibskarle“; og den Formening yttredes, at de herved betegnede Folk vare Arbeidere paa det paa Slotøen anlagte Bærst, og mueligen paa det der liggende Engelborg=Slot. Foruden disse saakaldte Skibskarle eller Baadsfolk anføres ogsaa en „Mat“, formodentlig det samme som nu kaldes en Baadsmandsmat, hvorved betegnes en Underofficiers=Charge; og en „Skipper paa Slottet“, ved Navn Jens Skoubo. Maaskee er det denne Skipper, der, tilligemed en „Mestersvend“ og en „Kielder=

⁵⁵⁾ Om dette Archelie beretter Arnt Bernsen i sin Dann. og Norges frugtbare Herlighed I Bog S. 103, at det var forsynet med „skionne, grove Stykker“.

svend", to Personer, der skulde forhøres og dømmes, omtales som Arrestanter i et Kongebrev af 4de Febr. 1627 (Smaalandske Tegnelser, No. 6.).

Førend vi forlade de Afsnit af Haandskriftet, ved hvilke vi her have drøjet, maae vi endnu, efter det omtalte Tillæg til Tavlen over alle Byens Borgere, meddele en Fortegnelse over de Gader og andre Localiteter i Byen, som i Bogen findes anførte. Det er bemærket, at Nafstov var deelt i 4 Gierdinge, nemlig Søndergade-Gierding, Vester-, Nørre- og Lillegade-Gierding, og hver Gierding igien i 2 Roder. De betydeligste og folkerigste Gader vare Tillegaden og Søndergaden, af hvilke der i den første synes at have været 44 Gaarde og 9 Boder, i den sidste 37 Gaarde, men ingen Boder. De øvrige Gader vare Veilegade, Torvegade, Kanikestræde (hvorom bemærkes, at det ogsaa kaldtes „Capellanstræde"), Kattesund, Præstens Stræde, Bredegade, Klostergade, Kogade, Kongstoft, Bybrostræde, Badstustræde, Hans Bosens Stræde, Vor Fruegade, der ogsaa havde Navn af „Stidenstræde"; Gaasetorvet, hvoraf en Deel kaldes Gavelen; endelig nævnes Tillegadeport, Veilegadeport, og Søndergadeport. Hele Antallet af Gaarde i Byen var 205, hvortil kom 162 Boder eller Smaahuse, tilsammen 367 Bygninger, foruden de offentlige, saasom: Raadhuset, Kirken, m. v.

VII.

Den 17de Table overskrives: „εγνησις eller Ugedagsbog efter Indtægt og Udgift"; den 18de: „Rodemesternes Beskrivelse paa Præstepengene"; hiin er en Art Cassjebog over Hr. Perlestifters Indtægt og Udgift, hvori ethvert Blad, ligesom et Folium, er deelt i tvende Sider, med *Accepti* til Venstre og *Expensi* til Høire, og hvor Indtægt og Udgift

for hver Uge er opført; denne indeholder de aarlige Regnskaber over Præstepengene, som de ere indkomne rodeviis og betalte Præsten af Rodemestrene. Om Præstepengene er ovenfor talt og det Fornødne af denne Tavle paa sit Sted meddeelt (sfr. S. 169). Ugedagsbogen har jeg opsummeret for 3 Aar, nemlig 1620, 1623 og 1626, og har fundet, at den samlede Indtægt for 1620 var 615 Daler 2 R 8 β , for 1623 772 Daler 9 β , og for 1626 1036 Daler 2 R 12 β . Udgiften 1620 var 486 Daler = R 12 β , 1623 714 Daler 1 R , 1626 823 Daler 2 R 2 β . Daleren er en Slettedaler, beregnet til 4 R = 64 β Danske. I Regelen anføres i denne Ugedagsbog kun det samlede Beløb af Indtægt og Udgift for hver Uge; dog specificeres enkelte Poster, saasom Høitidsofferet, der i 1620 faldt saaledes: Paaskeoffer 35 Daler, Pindseoffer 32 Daler, Juleoffer 37 Daler; og i 1626: Paaskeoffer 62 Daler, Pindseoffer 58 Daler, Juleoffer 70 Daler. En anden Indtægts-Post, der ofte forekommer, er „for *D*“, hvoraf det aarlige Beløb ikke er ringe, og giver Anledning til at formode at den geistlige Mand har handlet hermed. I 1623 er under Indtægten for Septbr. Maaned opført Fadder gave til Sennen*), hvilken, som ovenfor er omtalt, beløb sig til 50 Daler; af Udgiften for samme Tid kan slutes, at der til Barselgildet, og øvrige Beføstninger i denne Anledning, er medgaaet et omtrent ligesaa stort Beløb. Mellem Udgifterne anføres i 1620 100 Daler, som udgaves paa en Rejse til Siælland i Julii Maaned. Rejsen synes at have varet 3 Uger.

*) Om denne Son Peder Andersen, som uden Tvivl var Hr. Perlesifkers eneste Barn, har levet, og hvad han er blevet til, har jeg ingensteds kunnet finde oplyst. I Rhodes Laal. og Falst. Historie I D. S. 491 anføres en Hr. Soren Perlesifker som Præst i Dollefeld Sogn (død 1721); mueligen en Sønnesøn af Hr. Anders Pedersen Perlesifker.

Det er et Spørgsmaal, hvorvidt man i de opførte Summer har en Beregning over Præstens hele aarlige Indtægt; eller det kun er den, som tilfled ham contant af Offer, Præstepenge og Penge-Tienden, som her anføres, med Udelukkelse af den in natura ydede Tiende. Forjaaviddt denne Tiende solgtes, synes den dog ogsaa at være medregnet her, hvorimod samme, forjaaviddt den er anvendt i Huusholdningen, ikke er passeret Regnskabsbogen.

I de to sidste Tavler i Haandskriftet, d. 19de og 20de, handles om dem, som haver standet aabenbare Skrifte og som have faaet Skudsmaal, samt om Dvinder, som ere introducerede i Kirken, de saakaldte Kirkegangskoner, eller „purificatæ“. Det er kun Fortegnelsen over de meddeelte Skudsmaal og over publice absoluti, der giver Anledning til nogle faa Bemærkninger.

Skudsmaalet var deels hvad vi endnu forstaae herved, et Tyendet meddeelt Vidnesbyrd om tro Tieneste, som snart udfærdigedes af Præsten i eget Navn, snart paa Herkabet's Begne; deels var det et Pæs, som gaves Folk, der vilde forlade Byen, for at begive sig andensteds hen; og endelig seer man at Præsten, under Navn af Skudsmaal, har meddeelt en Person Beviis for hans Forhold i en eller anden Retning eller Sag, saasom at Vedkommende er ubehindret for Trolovelse eller Egtteskab, eller at han har staaet aabenbare Skrifte og er afløst fra sin Forseelse, eller f. Ex. til et ugift Fruentimmer, at hendes nægte Barn er død og begravet.

Det aabenbare Skriftemaal fandt Sted enten paa Kirkegulvet i Menighedens Paahør, i Kirkens Sacristie, eller hjemme hos Præsten, for en snevrere Kreds af Borgere. I det sidste Tilfælde sees, at der undertiden ogsaa har været Fruentimre nærværende som Vidner; saaledes f. Ex. da en

Hans Madsen blev publice afsolveret, nævnes foruden de tilstædeværende Mand „Margrethe Lauris Skrivers, Kirstin Poulsdatter, og Johanne, uxor mea“. Det offentlige Skriftemaal anvendtes navnlig for Løssagtigheds-Forseelser; men findes dog ogsaa, overensstemmende med D. L. V. 11. 14, anvendt paa en Dvinde, som havde ligget sit Barn ihjel. I Felge Optegnelserne foresaldt derne Kirketugt omtrent i en halv Snes Tilfælde aarlig, eller noget mindre; hyppigere imod Fruentimre, end imod Mandfolk, om hvem det som oftest bemærkes, at de havde forladt Byen, forend de kunde overbevises om deres Forseelse. Blandt de mere fremragende Personer, som maatte underkaste sig dette Skriftemaal nævnes Poul Madsen Byfoged⁵⁷⁾, for sin Skiorlevnetsynd med sin Tienestepige, og Skolemester Zacharias Pedersen, samt hans Fæstemø. Som Exempel paa, hvormeget Kirketugten frugtede og hvad Control der i saa Henseende søttes, kan anføres hvad der bemærkes om Anna Brandsdatter, der 1625 blev publice afsolveret af Skiorlevnet-Synd, nemlig at det var den anden Forseelse, „men“, tilføier Hr. Perlestikker, „mig blev siden sagt, at det var den syvende Gang“.

Tillæg.

Omtrent paa samme Tid, som Hr. Fuldmægtig Boye overtog sin, som en Arv efter sin afdøde, af vor Literatur meget forriente Tader, at bringe de her meddeelte Bidrag til Naffkøvs Historie for Lyset, har en anden Elsker af historisk Forskning, Hr. Cand. theol. J. J. F. Friis, under sit Ophold i denne Kiøbstad, bidraget til at oplyse dens Tilstand og Skiebne indtil A. 1800 ved sine for ikke længe siden udgivne „Mindesblade om Naffkøvs Fortid“ (Nykiøbing 1852. 142 S. 12.) Til

⁵⁷⁾ Om denne Mand i øvrigt virkelig paa den Tid har været Byfoged, eller kun er kaldet saaledes, tør jeg dog ikke afgjøre.

Hans Madsen blev publice afsolveret, nævnes foruden de tilstædeværende Mand „Margrethe Lauris Skrivers, Kirstin Poulsdatter, og Johanne, uxor mea“. Det offentlige Skriftemaal anvendtes navnlig for Løssagtigheds-Forseelser; men findes dog ogsaa, overensstemmende med D. L. V. 11. 14, anvendt paa en Kvinde, som havde ligget sit Barn ihjel. I Felge Optegnelserne foresaldt derne Kirketugt omtrent i en halv Snes Tilfælde aarlig, eller noget mindre; hyppigere imod Fruentimre, end imod Mandfolk, om hvem det som oftest bemærkes, at de havde forladt Byen, forend de kunde overbevises om deres Forseelse. Blandt de mere fremragende Personer, som maatte underkaste sig dette Skriftemaal nævnes Poul Madsen Byfoged⁵⁷⁾, for sin Skiorlevnetsynd med sin Tienestepige, og Skolemester Zacharias Pedersen, samt hans Fæstemø. Som Exempel paa, hvormeget Kirketugten frugtede og hvad Control der i saa Henseende søttes, kan anføres hvad der bemærkes om Anna Brandsdatter, der 1625 blev publice afsolveret af Skiorlevnet-Synd, nemlig at det var den anden Forseelse, „men“, tilføier Hr. Perlestikker, „mig blev siden sagt, at det var den syvende Gang“.

Tillæg.

Omtrent paa samme Tid, som Hr. Fuldmægtig Boye overtog sin, som en Arv efter sin afdøde, af vor Literatur meget forriente Tader, at bringe de her meddeelte Bidrag til Naffkøvs Historie for Lyset, har en anden Elsker af historisk Forskning, Hr. Cand. theol. J. J. F. Friis, under sit Ophold i denne Kiøbstad, bidraget til at oplyse dens Tilstand og Skiebne indtil A. 1800 ved sine for ikke længe siden udgivne „Mindesblade om Naffkøvs Fortid“ (Nykiøbing 1852. 142 S. 12.) Til

⁵⁷⁾ Om denne Mand i øvrigt virkelig paa den Tid har været Byfoged, eller kun er kaldet saaledes, tør jeg dog ikke afgjøre.

dette Arbejde ere vel for største Deel bekjendte og trykte Kilder benyttede; derimod var Forfatteren heldig nok til, netop som han sluttede sit Skrift, at opdrage en Kilde til Naksøvs tidligere Historie, som han anseer for at være af ikke liden Interesse. (s. ovennævnte Skrift, S. 136—39, hvor nogle faa Noticer af de fundne Documenter meddeles.) Hr. Friis fik tilfældigvis at vide, at en betydelig Deel af Naksøvs Raadhuus-Archiv henstod i to store Kasser paa et Loft over Byens Sproitchehus, (hvorfra imidlertid en af Naksøvs større Handelsmænd for nogle Aar siden havde hentet et heelt Læs af Papirer, der anvendtes — ikke som Kilde til Naksøvs Historie, men til Kræmmerhuset) og et Par andre Kasser paa Raadhuset. Disse betynderlige Archivsteder skulle hidrøre fra Hs. Maj. Kong Christian den Ottendes Besøg i Naksøv 1813, da man, for at delge, at der aldrig havde været tænkt paa et Gemme for Byens Archiv, hurtig lod et Skab forfærdige, hvori der af Protocoller og nyere Sager opstables saameget som Skabet kunde rumme. Det øvrige blev, for at slaffe det tilside, fyldt i bemeldte Kasser; og Skiebuen vilde, at netop de ældste Documenter maatte dele Huusly med Sproitterne; men som man ovenfor seer, uden at blive vogtede og beskyrmede saa vel som disse. Af det Overblevne har Hr. Cand. Friis haft den Fortieneste, endnu at kunne redde endeel Archivsager, (hvoriblandt Byens tre ældste Raadstue- og Tingbøger fra 1577, 1585 og 1598) og han venter sig, at de ikke ville være uden Udbytte til Oplysning af Naksøvs Historie. Saaledes har han bl. a. forefundet endeel Breve og Documenter, vedkommende den i det 17de Aarhundrede bekjendte Mag. Laur. Mortensen Widsted (efter hans Jodested i Vendskøvel) Sognepræst i Naksøv (hvor hans Broder, Peder Mortensen, var Borgemeister) og Provst i Korre-Herred, fra 1638 til 1666, da han ved en Doctoretatsdom blev afsat. Anledningen hertil var i sin Oprindelse en forargelig Stridighed imellem de to Brødre, Præsten og Borgemeisteren, hvori der formodentlig har været nogen Uret paa begge Sider. (Vsf. Danske Mag. V. S. 220—223. Rhede om Lolland og Falster. I. S. 118—121. Worms Lex. I. S. 582.) Red.

Tillæg til S. 131 Note *).

Til Fortegnelsen over de ældste Kirkebøger i Landet kan tilføies Kirkebogen for Jorsløv og Sneesløv i Sjællands Stift, der gaaer tilbage til Aaret 1630. (Efter Meddelelse fra Hr. Capt. Lengnich.)